

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Trest odnětí svobody v České republice

Andrea Zemanová

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Andrea ZEMANOVÁ
Osobní číslo:	R18M0484P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Trest odnětí svobody v České republice
Zadávací katedra:	Katedra trestního práva

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Historie
3. Trest odnětí svobody
4. Komparace
5. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- KALVODOVÁ, Věra. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.
- KALVODOVÁ, Věra. Trest odnětí svobody a jeho výkon. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-807-5521-637.
- TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Výjimečný trest. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.
- NOVOTNÝ F., SOUČEK J. a kol., Trestní právo hmotné. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
- VLČEK, Eduard. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.
- MEZNÍK, Jiří, Věra KALVODOVÁ a Josef KUČHTA. Základy penologie. 3., nezměn. vyd. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Milan Tomeš**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **11. února 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 8. srpna 2022

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma Trest odnětí svobody v České republice vypracovala samostatně, a že jsem vyznačila odbornou literaturu a prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 25. 3. 2023

Andrea Zemanová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce JUDr. Milanovi Tomešovi za jeho pomoc při výběru tématu mé diplomové práce a za její odborné vedení. Rovněž bych chtěla poděkovat všem svým vyučujícím trestního práva, kteří mi dokázali trestní právo vysvětlit zajímavým způsobem, díky kterému mě toto odvětví práva baví.

Dále bych chtěla poděkovat především své rodině a mému snoubenci, kteří mi byli po celou dobu studia psychickou oporou.

Obsah

1. Úvod	8
2. Historie	10
2.1. Vývoj trestání na území České republiky	10
2.1.1. Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II.	11
2.1.2. Trestání v 19. století	12
2.1.3. Trestání po vzniku Československé republiky	13
2.1.4. Trestání po II. světové válce.....	15
2.2. Vývoj trestu odnětí svobody na území České republiky	16
2.2.1. Trestní odnětí svobody v 19. století	16
2.2.2. Trest odnětí svobody po vzniku Československé republiky	18
2.2.3. Trest odnětí svobody po II. světové válce.....	19
2.2.4. Trest odnětí svobody po roce 1989	22
3. Trest odnětí svobody	23
3.1. Ukládání trestu.....	25
3.1.1. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody.....	27
3.1.2. Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody.....	29
3.1.3. Výjimečný trest	30
3.1.4. Trest odnětí svobody jako trest náhradní	32
3.2. Výkon trestu.....	32
3.2.1. Vězeňská zařízení.....	33
3.2.2. Umíst'ování a přemíst'ování odsouzených.....	34
3.2.3. Život odsouzeného ve výkonu trestu.....	37
3.2.4. Program zacházení	41
3.3. Podmíněné propuštění	43
3.4. Trestní politika.....	51
3.5. Slabiny a rizika trestu odnětí svobody	55
4. Komparace	56
4.1. Slovensko.....	56
4.2. Německo	58
4.3. Anglie	60
4.4. Spojené státy americké	61
5. Závěr	63
6. Seznam použité literatury	65
6.1. Knižní publikace	65

6.2. Právní předpisy	66
6.3. Rozhodnutí soudu	66
6.4. Internetové zdroje	67
Resumé	69
Résumé	70

1. Úvod

Hlavním tématem této diplomové práce, která nese název *Trest odnětí svobody v České republice* je, jak již název práce napovídá, trest odnětí svobody dle platné právní úpravy českého státu. Důvodem, proč jsem si toto téma vybrala, byl především můj dojem, že česká společnost nemá dostatečně ucelené informace o tomto trestu. Názory lidí ve společnosti na tento trest se značně rozcházejí, přičemž je zřejmé, že důvodem je především neznalost základních rysů a účelu tohoto trestu. Dalším důvodem, proč jsem si vybrala téma z trestního práva byla především skutečnost, že mě trestní právo jako takové baví, přijde mi zajímavé, prospěšné a zároveň velmi rozmanité. Při výběru tématu mé diplomové práce jsem plánovala široký záběr, obsahující téměř celou problematiku trestu odnětí svobody. Se zúžením a jasným zaměřením mi pomohl vedoucí práce, za což jsem mu velmi vděčná.

Cílem této diplomové práce je vytvořit ucelený dokument, který seznámí čtenáře s trestem odnětí svobody, především jeho základními pojmy, a tím mu poskytne především komplexní, logicky strukturovaný a ucelený náhled na danou problematiku trestního práva.

Tato práce uvádí čtenáře do problematiky trestu odnětí svobody prostřednictvím velmi okrajového popisu historického vývoje trestání a samotného trestu odnětí svobody na našem území od vzniku států až po současnost.

Druhá kapitola je zaměřena na trest odnětí svobody, jakožto nejzásadnějšího zásahu do lidských práv a svobod, který je považován za univerzální trest, neboť je možné jej uložit pachateli za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku. V souvislosti s tímto trestem se práce zabývá především ukládáním trestu odnětí svobody, kde dochází k vysvětlení mimořádného zvýšení či snížení sazby, následně se práce zaměřuje na vysvětlení výjimečného trestu.

Dalším významným bodem této diplomové práce je výkon trestu podepřený zákonem č. 169/1999 Sb., kde dochází k rozdělení vězeňských zařízení a postupu při umístování a přemístování odsouzených ve výkonu. Velká část této podkapitoly je věnována životu odsouzeného ve výkonu trestu, kde mi největším zdrojem informací byla exkurze ve vazební věznici Ruzyně, kde jsem měla možnost nahlédnout do prostor a života odsouzených.

S výkonem trestu odnětí svobody souvisí i možnost využití podmíněného propuštění. Následně dochází ke stručnému nastíněnu pojmu trestní politika a ke zhodnocení slabin a rizik trestu odnětí svobody z mého pohledu.

V poslední kapitole se práce zaměřuje na srovnání české právní úpravy s právními řády jiných zemí, a to především se zástupci států sousedících s Českou republikou, kdy jsem vybrala Slovensko a Německo, dále dochází ke srovnání s anglickým systémem a značně odlišnou právní úpravou Spojených států amerických.

Při zpracování diplomové práce vycházím především ze zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dále zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

V závěru této diplomové práce vyjádřím svůj názor na to, jaký je smysl a účel trestu odnětí svobody a zda jeho výkonem dochází k jeho naplnění.

2. Historie

2.1. Vývoj trestání na území České republiky

V průběhu celých lidských dějin bylo využíváno nespočet trestů, které sloužily zejména jako prostředek k odstrašení či jako odplata za spáchaný skutek. Tyto tresty byly ve většině případů velmi kruté, bolestivé a nelidské. „*V období společenské rodové organizace neexistovala právní ochrana. Škodu způsobenou bezprávím hojil si poškozený svémocně na pachateli, jeho rodině nebo majetku. Ve staročeské rodové společnosti byl rod odpovědný za zlé skutky svých členů.*“¹

Později, zejména při vzniku států, byla potřeba sjednotit ochranu nejen státních orgánů a církve, ale i soukromého vlastnictví. To dalo podnět k postupnému vzniku trestního práva. Toto nově vznikající právo bylo, stejně jako ostatní vznikající práva, závislé na zavedených obyčejích a zvycích ve společnosti. U obyčejů však došlo ke změně, neboť byly používány zejména v zájmu státu a v zájmu vládnoucí vrstvy. Tím došlo k vytvoření postupu, kdy byl rozdílně hodnocen pachatel, a to dle jeho společenského postavení, a rozdílně posuzován skutek, který vykonal, a to dle toho, kdo byl předmětem útoku (opět na základě společenského postavení oběti).²

Nejpřísnějším a také nejčastěji využívaným trestem byl trest smrti. Tento trest zajišťoval očistění společnosti od „narušitelů zákonů“. Popravy se prováděly často veřejně a jejich druh byl velmi různorodý, kdy se přicházelo stále s novými, a pro diváky zajímavějšími, způsoby, jak pachatele usmrtit.

Vedle trestu smrti se hojně uplatňovaly i tělesné tresty, např. bičování, mrzačení, vypalování znamení, aj. Většinou byly tyto tresty spjaty se spáchaným skutkem tak, aby byl pachatel pro společnost označen (např. jako zrádci či rouhačovi byl pachateli vyříznut jazyk).

Postupně však docházelo k vývoji samotného pohledu na trest a jeho úloze v lidské společnosti, kdy se začalo upouštět od principu „*oculum pro oculo, dentem pro dente, caput pro capite*“, tj. „oko za oko, zub za zub, hlava za hlavu“ a přistupovalo se spíše ke snaze pachatele napravit. Ještě ve 14. stoletím však trestní právo nevyjadřuje veřejný zájem, nýbrž se stále zaměřuje spíše na soukromé zájmy členů společnosti. To má za následek soukromé stíhání pachatele i jeho následné

¹ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 9.

² MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 113.

potrestání. V této době se stále ještě používá terminologicky „pomsta“, nikoliv „trest“, avšak už se zde postupně prosazuje koncepce, kdy je pomsta nahrazována právě trestem, který má odstrašovat společnost od páchaní deliktů a zároveň má vyjadřovat a ochraňovat zájem celé společnosti i vládnoucí vrstvy.³

Až v období stavovské monarchie, tj. v letech 1434 až 1620, došlo k plnému rozvinutí trestního práva na území České republiky. Vznikly zde tři okruhy chráněných zájmů, a to náboženství a církev, stát a panovník a nejvyšší funkcionáři státu, v jejichž rámci se využívaly nejpřísnější tresty. Ke každému deliktu pak náležel trest, nejčastějšími tresty zde byly ztráta cti, hrdla a statků, vypovězení ze země, či peněžitá pokuta.⁴

Každá z těchto kodifikací stanovovala více či méně kruté tresty, např. Tereziána za urážku Boha ukládala pachateli trest vyříznutí jazyka, příp. useknutí ruky a následné upálení. Avšak k výrazné změně v trestání na území České republiky v průběhu českých dějin nedošlo. V průběhu let bylo trestní právo upravováno, byly doplňovány delikty, za které byly určovány tresty, docházelo k různým kodifikacím, které byly více či méně ovlivněny zahraniční kodifikací trestního práva. Nejvýrazněji se v českém trestním právu projevovalo zejména právo rakousko-uherské a německé.

2.1.1. Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II.

Významnou změnou v trestání na území českého státu se stal až Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně, vydaný roku 1787 Josefem II. Tento zákoník vycházel při stanovování trestů ze zásady úměrnosti, a to mezi společenskou škodlivostí deliktu a přísností trestu. Tresty měly směřovat především k převýchově pachatelů, nikoliv k pomstě, jak tomu bylo doposud. Tento cíl však měl za následek, že docházelo k nadměrné krutosti především tělesných trestů.⁵

V tomto zákoníku navíc došlo ke zrušení trestu smrti v řádném řízení, došlo k jeho ponechání pouze v případě vyhlášení výjimečného stavu (tedy dle práva stanného). Tento krok jen podpořil celkovou myšlenku zákoníku, že trestem má dojít k převýchově pachatele, nikoliv k jeho odstranění ze společnosti. Další významnou změnou bylo, že Josefinský zákoník již označoval přitěžující i polehčující okolnosti a výslovně zavedl trestnost pokusu u trestných činů. Avšak

³ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 116-117.

⁴ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 8-10.

⁵ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 156-157.

po úmrtí Josefa II. došlo dekretem z 2. ledna 1795 k návratu trestu smrti mezi tresty, a to zejména pro velezradu (i pouze pro pokusu o ní).⁶

Po Josefínském zákoníku začal na území českého státu platit *Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích* vydaný roku 1803. Na svoji dobu byl zákoník brilantním dílem, o čemž svědčí i skutečnost, že se stal základem trestního práva na území českého státu, a to až do roku 1950. Tento zákoník převzal a rozvinul zákon josefínský. Podle tohoto zákoníku se za trestný čin považoval návod, pomoc i pokus, jediný úmysl zůstával nepostižitelný. Za zločiny trestní zákoník ukládal trest smrti (oběšení) a trest žalářem, který se poté dělil na tři stupně, tj. žalář, těžký žalář a žalář nejtěžší a který byl vykonáván buď dočasně (od 6 měsíců do 20 let) nebo doživotně. Přestupky však byly trestány již mírněji. Za spáchaný přestupek mohl být pachatelé uložen trest propadnutí zboží, uložení pokuty, ztráta práv, bití či vyhoštění z určitého místa. Dále mohl být za přestupek uložen trest vězení, které se dělilo na obyčejné a tuhé, kdy tento trest mohl trvat od 24 hodin do 6 měsíců.⁷

Významným se tento zákoník stal zejména tím, že obsahoval přesné a stručné formulace, delikty v něm byly odstupňovány podle společenské škodlivosti a za každý takovýto delikt zákoník stanovoval přesné vymezení trestů. Zároveň byl tento zákoník dělen na dvě části, první zabývající se zločiny, druhá zabývající se přestupky. Každá z těchto částí obsahovala ustanovení o trestním procesu.⁸

2.1.2. Trestání v 19. století

Základem československého trestního práva se stal *trestní zákon č. 117 ze dne 27. 5. 1852*, který byl novelou předchozího trestního zákoníku z roku 1803. Tento zákoník upravoval pouze hmotnou část trestního práva, zatímco procesní část ponechal zvláštní úpravě. V tomto zákoníku byly obsaženy i trestné činy spáchané tiskem, neboť roku 1878 došlo ke zrušení cenzury. Trestní zákoník dále velmi zjednodušil systém trestů, které byly za trestné činy ukládány, a to tak, že zrušil feudální tresty (až na výjimku, kterou bylo tělesné trestání). Dle tohoto zákoníku byly zločiny trestány opět smrtí či žalářem, stejně jako dle předchozího zákoníku z roku 1803.⁹

⁶Tamtéž.

⁷MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 159–160.

⁸VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 30-32.

⁹MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 199-200.

Mezi další tresty se řadilo vypovězení, které mohlo být však uloženo pouze cizinci, a bití v počtu dvaceti pěti ran, a to buď holí či metlou dle pohlaví odsouzeného. Za přestupky a přečiny bylo možné ukládat obdobné tresty jako dle předchozího zákoníku, a to zejména peněžitou pokutu, ztrátu práv a povolení, vězení, tělesné tresty a vyhoštění z určitého místa. Trestní zákoník byl postupně doplňován řadou novel, které se snažily reagovat na politické i sociální změny ve společnosti. Dále se tento zákoník již více zaměřoval na dělnickou třídu, kdy se výrazně projevilo jeho protidělnické zaměření, a to zejména trestním stíháním stávek a účasti na nich, dále došlo ke zvýšení trestů za delikty způsobené zaměstnancem vůči zaměstnavateli. Za významnou změnu lze považovat i to, že trestní zákoník z roku 1852 již stíhá i tajné společnosti a ilegální politické strany, dále zločin pozdvížení a vzbouření i zločin veřejného násilí. Tyto trestné činy byly do trestního zákoníku zařazeny zejména za účelem zvýšené trestní ochrany státu i jeho orgánů.¹⁰

2.1.3. Trestání po vzniku Československé republiky

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 vyvstala otázka, jakým právem se bude nově vzniklý stát řídit. Díky zákonu č. 11/1918 Sb., tzv. *receptní normě*, zůstal v platnosti trestní zákoník z roku 1852 s veškerými novelami.

V květnu roku 1921 došlo k první pokusům o unifikaci trestního práva, a to v rámci nově vzniklého ministerstva unifikací, které vypracovalo osnovu obecné části trestního zákona, která byla publikována pod názvem *Prozatímní návrh obecné části trestního zákona*. Novinkou, kterou tato osnova zavedla, byla zejména tzv. zabezpečovací zařízení, která sloužila jako donucovací pracovny, do kterých byly pachatelé odsuzováni na dobu jednoho roku až deseti let. Dále osnova nestanovovala primárně ukládat trest smrti jako trest hlavní, avšak umožňovala uložit trest smrti pachateli, který spáchal zločin opakovaně, i přestože pro něj byl již jednou odsouzen.¹¹

V prvních letech Československé republiky docházelo ke kolizi několika právních předpisů, kdy nebylo trestní právo komplexně upraveno. Existovalo mnoho samostatných zákonů, které se zabývaly samostatnou částí trestního práva, avšak vzájemně se nikterak nedoplňovaly. V předválečném období tedy nebylo dosaženo celkové unifikace trestního práva.

¹⁰ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 200-202.

¹¹ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 37.

Z novel trestního zákona z předválečného období je jednou z nejvýznamnějších zákon č. 48/1931 Sb., o trestném soudnictví nad mládeží. Tento zákon zavedl pojem *mladistvého*, zároveň stanovil, že mladší čtrnácti let nemůže být trestně odpovědný za své činy. Výjimkou byly pouze trestné činy, za které se dle trestního zákoníku ukládal trest smrti. Další významnou novelou byl zákon č. 91/1934 Sb., který upravoval způsob ukládání trestu smrti a doživotních trestů. Tento zákon obsahoval zmírňující ustanovení, na jehož základě bylo možné nahradit trest smrti 15 až 30letým vězením.¹²

Za Protektorátu Čechy a Morava došlo okupačním režimem takřka k úplnému zlikvidování československé zákonnosti, a tedy i demokratických zásad nejen trestního práva hmotného a procesního. Na území Protektorátu nově platilo německé trestní právo, a to zejména vůči říšským státním příslušníkům. *„Aplikace německého trestního práva pro příslušníky Protektorátu byla obligatorní v případech, kdy došlo k porušení ustanovení německého trestního zákona týkajícího se velezrady a zemězrady, k útoku na osobu vůdce, k nepřátelskému činu vůči spřáteleným státům, návod k neposlušnosti vůči zákonům, k hanobení říše a nacistické strany, vstup do cizího vojska, k vyděračské loupeži dětí a silničnímu lupičství.“*¹³ V tomto období došlo taktéž k prolomení zásady *nullum crimen sine lege* a zároveň přestala být uplatňována zásada rovnosti před zákonem, a to zejména z důvodu odlišného uplatňování zákonů dle rasové a politické příslušnosti obžalovaného. Tresty, které byly obsaženy v trestních normách, byly zcela nepřiměřené daným činům, samotný trest smrti mohl být uložen i za zjevně nedbalostní delikt, za jaký lze považovat například poslouchání zahraničního rozhlasu.¹⁴

V poválečném období bylo jedním z významných úkolů vlády vyřešit problém s osobami, které se v období Protektorátu Čechy a Morava dopustily zločinů na československém národu, vč. kolaborantů. Jedním z prvních úkolů národní a demokratické revoluce bylo tedy potrestání válečných zločinců. Z toho důvodu bylo následně vydáno nařízení národní rady působící retroaktivně, které umožňovalo používat starších trestních předpisů, zjm. uherského trestního řádu

¹² VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 40.

¹³ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 41.

¹⁴ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 40-41.

z roku 1896. Toto nařízení zakotvilo pět retribučních deliktů, kterými byly zločiny fašistické okupace, domácí zrady a zrady na povstání, trestný čin kolaborace a provinění kolaborace. Za tyto delikty bylo možné uložit obžalovanému trest smrti, vězení nebo zbavení občanských práv.¹⁵

2.1.4. Trestání po II. světové válce

V letech 1948–1989 došlo k mnoha úpravám trestání na našem území, významnými byl zejména trestní zákon č. 86/1950 Sb., který vyšel z dualistické koncepce a rozlišil tresty a ochranná opatření, přičemž vedle hlavních trestů, kterými byly trest smrti, odnětí svobody a nápravná opatření, uváděl i tresty vedlejší, mezi které patřil např. peněžitý trest, zákaz činnosti, vyhoštění, zákaz pobytu či propadnutí věci. Tento trestní zákon dále stanovoval i zásadu přiměřenosti trestu, a proto určoval kritéria pro výměru daného trestu. Účelem trestu bylo především zneškodnit pachatele, jakožto nepřitele pracujícího lidu, zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti a působit výchovně nejen na pachatele, ale i na společnost jako celek. Následně byl zákonem č. 63/1956 Sb. zrušen trest odnětí svobody na doživotí, který byl nahrazen trestem odnětí svobody na 25 let.¹⁶

Další významnou změnou bylo vydání trestního zákona č. 140/1961 Sb., který tresty rozlišoval na pravidelné a výjimečné. Trest odnětí svobody mohl být nově uložen pouze na dobu patnácti let. Dalšími tresty byl podle tohoto zákona zákaz činnosti, peněžitý trest, byla zde zakotvena i možnost upustit od potrestání, či možnost vyřídít věc místním lidovým soudem. Trest smrti byl v tomto zákoníku stanoven jako výjimečný a nově bylo možné jej uložit pouze za trestný čin, který byl stanoven ve zvláštní části tohoto zákona.¹⁷

V období let 1989 až po současnost docházelo k mnoha novelám již vydaných trestních zákonů, přičemž mezi nejvýznamnější z nich lze uvést např. novelu trestního zákona č. 175/90 Sb., která nadobro na našem území zrušila trest smrti. Další významnou novelou byl zákon č. 265/2001 Sb., který přinesl zásadní změny nejen do českého trestního řízení a je považován za významný mezník ve vývoji českého trestního práva. V případě trestního zákona tato novela významně

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 28-30.

¹⁷ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 31-32.

posílila postavení trestu odnětí svobody jakožto ultima ratio a zároveň zakotvila možnost podmíněného propuštění na svobodu.¹⁸

2.2. Vývoj trestu odnětí svobody na území České republiky

V předchozí podkapitole jsem se zabývala vývojem trestání jako celku, z toho následně vyčlením vývoj samotného trestu odnětí svobody, kterým se bude zabývat tato podkapitola.

Ve starověku byl trest odnětí svobody spíše okrajovou formou trestání. Jednalo se především o zabezpečení pachatele před jiným druhem trestu, tedy v dnešní době to lze přirovnat k zajišťovací vazbě do vynesení rozsudku. Za stavovské monarchie uložení trestu odnětí svobody dočasně či na doživotí užívalo zejména městské právo, avšak zřídka, neboť hlavním cílem trestu byla stále ještě pomsta na pachateli, nikoliv ochrana společnosti. Tedy až v době vrcholného středověku se trest odnětí svobody stal jakousi alternativou k fyzickým a hrdelním trestům.

Obecně však ve stavovské monarchii sloužilo vězení, které se již hojně užívalo zejména ve městech v šatlavě, spíše jako zajištění podezřelého či obviněného do výkonu fyzického či jiného trestu. Avšak i trest odnětí svobody už začínal mít širší uplatnění a byl již zakotven i v zákoně, kdy byla stanovena délka jeho výkonu za různé trestné činy, např. čtrnáct dní za nárek na cti či jeden rok za schvalování protiprávních činů. Zákonné stanovení délky však nebylo závazné, většinou stanovení délky pro výkon trestu záviselo spíše na uvážení soudců.¹⁹

2.2.1. Trestní odnětí svobody v 19. století

Následně došlo v roce 1803 k vydání zákoníku, který zakotvil trest žalářem, přičemž žalář rozdělával do tří skupin: žalář, těžký žalář a žalář nejtěžší. Žalář pak mohl být vykonáván minimálně šest měsíců a maximálně dvacet let, přičemž rozdíl mezi jednotlivými druhy žalářů spočívaly v jejich obtížnosti a přístupu k odsouzenému. V těžkém žaláři měl vězeň okovy na nohách, byl chován v přísné izolaci od ostatních vězňů a nebylo mu podáváno žádné maso. Při výkonu žaláře nejtěžšího byl vězeň okován nejen na nohách, ale i na rukou a v pase, nebylo mu podáváno maso, teplé jídlo dostával pouze ob den, jinak dostával pouze vodu a chléb. Tento vězeňský systém byl založen na vysoce krutém přístupu k vězňům,

¹⁸ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 35-39.

¹⁹ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 124

kdy okovy byly přikládány na holou kůži, což mělo za následek časté infekce kůže a nepopsatelné utrpení odsouzeného. „*Dobrou ukázkou o krutosti rakouského vězeňského systému v této době jsou záznamy a stížnosti o výkonu trestu žaláře na brněnském Špilberku, kde byli v první polovině 19. století věznění polští a italsí revolucionáři, jimž se podařilo propašovat zprávy o nelidském režimu, který tam panoval.*“²⁰ Pouze panovník mohl zvláštní milostí svolit, aby byly okovy odsouzenému nasazeny přes ponožky. Trest žalářem byl následně zostřován dalšími tresty, např. nucenými pracemi, bitím holí či metlou nebo vystavením na pranýři. Dále je nutné uvést, že odsouzení k těžkému či nejtěžšímu žaláři s sebou pro odsouzeného neslo i ztrátu jeho občanských práv (šlechtictví či vojenských hodností). Tento trest byl vykonáván zejména v zemských trestnicích (např. Bory u Plzně, Řepy u Prahy či Mírov na Moravě).²¹

Novela trestního zákona č. 131/1867 ř. z. následně zrušila okovy pro odsouzené a uložila jako náhradu jiný trest určený pro zostření žaláře. Okovy byly touto novelou ponechány pouze jako možnost kárného trestu. Odsouzený měl nově povinnost pracovat. Trest žaláře bylo možné zpestřit například vykázáním tvrdého lóže, samovazbou nebo uzavřením v temné komůrce. Zostření bití holí či metlou bylo zrušeno zákonem č. 131/1867 ř. z. a nahradily jej výše uvedené tresty. Důležitou podmínkou bylo, že doživotní žalář či trest smrti nebylo možné žádným způsobem zostřovat.²²

Další možností potrestání pachatele za méně závažné trestné činy bylo vězení, které mohlo trvat minimálně dvacet čtyři hodin a maximálně šest měsíců a dělilo se na dva stupně: obyčejné a tuhé. V rámci tuhého vězení byl odsouzený ukován na nohou, přičemž šlo o lehčí ukování než v případě žaláře.²³

Trest vězení byl vykonáván ve věznicích okresních soudů a mohlo, stejně jako v případě žaláře, docházet ke zostření tohoto trestu. Novým institutem bylo domácí vězení, které představovalo alternativu k trestu obyčejného vězení. Bylo možné jej uložit odsouzenému, který byl doposud bezúhonný. Odsouzený se tímto zavazoval, že se nevzdálí ze svého domu, pokud tak učinil, vykonal zbytek svého trestu již ve věznici.²⁴

²⁰ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 159.

²¹ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 159-160.

²² KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002 str. 18.

²³ MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, str. 159-160

²⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 19.

2.2.2. Trest odnětí svobody po vzniku Československé republiky

Následně po vzniku Československé republiky došlo k vydání Prozatímního návrhu obecné části trestního zákona. Tato osnova zakotvila, že osoby mladší třiceti let měly trest odnětí svobody vykonávat v tzv. polepšovnách dospělých, a to po dobu přesně neurčenou, neboť faktická délka takového trestu závisela na chování odsouzeného v polepšovně během výkonu trestu. Jednalo se o tzv. neurčité odsouzení. Další novinkou, kterou osnova přinesla, byly tzv. zabezpečovací detence. Jednalo se o donucovací pracovny, kam mohl být obžalovaný odsouzen na dobu jednoho až deseti let.²⁵

Osnova rozdělila systém trestů na hlavní a vedlejší tresty. Mezi hlavní tresty byl řazen žalář, vězení, peněžitý trest a nucená práce. Žalář pak mohl být ukládán minimálně na jeden měsíc a maximálně na dvacet let či doživotně. Vězení se naopak mohlo ukládat na dobu minimálně čtrnáct dní a maximálně patnáct let či doživotně. Místem výkonu byly káznice, které byly určeny pro výkon žaláře od jednoho roku, dále věznice, určené pro výkon vězení do jednoho roku a soudní trestnice, kde docházelo k výkonu trestu kratšího než jeden rok.²⁶

V roce 1918 došlo k vydání zákona č. 562/1918 Sb., o podmíněném odsouzení a propuštění, který upravoval propuštění z výkonu trestu odnětí svobody po patnácti letech žaláře, v případě vrahů až po osmnácti letech žaláře, a to při aplikaci desetileté zkušební doby. V první československé republice se začal prosazovat progresivní systém v rámci výkonu trestu, který znamenal postupné zmírňování podmínek výkonu trestu, a to v závislosti na tom, jak bylo možné dosáhnout nápravy a převýchovy odsouzeného v rámci společnosti. „*Odsouzení se rozdělovali do tří základních skupin výkonu trestu:*

- a) *Zařazení odsouzeného do první kázeňské třídy bylo krokem, který předcházel jeho podmíněnému propuštění. Pokud měl být odsouzený podmíněně propuštěn, musel být předtím přeřazen do této třídy.*
- b) *Do druhé kázeňské třídy byli zařazováni odsouzení, u kterých náprava a převýchova do značné míry pokročily a bylo vidět změnu jejich orientace a pokrok v procesu reedukace.*

²⁵ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 36

²⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 21.

c) *Třetí kázeňská třída představovala základní třídu, do níž byli zařazeni odsouzení, na něž byla aplikována vězeňská opatření směřující k jejich výchově a nápravě.*²⁷

Odsouzení, zejména tedy jejich pracovní potenciál, se využívali při těžkých pracích v zemědělství. Odsouzení pracující těžkou fyzickou prací měli určitým způsobem kompenzaci ve formě volnějšiho dozorového režimu, kvalitnějšího ubytování nebo nároku na větší jídelní porce. V roce 1928 se na výkonu zemědělských prací odsouzenými podílelo několik československých věznic, a to zejména mužská věznice Plzeň-Bory, mužská trestnice Valdice, mužská trestnice Mírov, ženská trestnice Řepy u Prahy nebo Komenského ústav pro mladistvé v Košicích.²⁸

Následně došlo roku 1937 k vypracování tzv. úřednické osnovy, která opět rozdělila tresty na hlavní a vedlejší, přičemž mezi hlavní tresty zařadila tresty na svobodě, kterými byl žalář, který byl dočasný od šesti měsíců do dvaceti let či doživotní, tuhé vězení a vězení, od jednoho dne do pěti let a státní vězení, ve výměře od jednoho do dvaceti let či doživotní.²⁹

Za Protektorátu Čechy a Morava zůstal platný původní vězeňský model, avšak došlo k doplnění jednotlivými legislativními akty, které byly vydávány protektorátní vládou. V této době se trest odnětí svobody realizoval prostřednictvím soudních věznic a trestnic. V důsledku vlivu německé říše docházelo více k omezování vězeňských objektů, což si následně okupační nacistická správa začala uvědomovat a začalo docházet k výstavbě vězeňských objektů, které se dělily na různé typy, např. policejní věznice, vyšetřovací věznice, trestní tábory, internační tábory pro občany nepřátelských zemí, útvary koncentračních táborů, pracovní tábory, aj.³⁰

2.2.3. Trest odnětí svobody po II. světové válce

Po skončení II. světové války a obnovení Československé republiky byl s menšími úpravami převzat předválečný právní řád. Tedy i samotný výkon trestu odnětí svobody se téměř shodoval s předválečným stavem. Následně po roce 1948,

²⁷ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 18-19.

²⁸ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 23

²⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 24.

³⁰ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 29-30.

kdy došlo ke změně politického nastavení státu, došlo v roce 1950 k vydání nového trestního zákona č. 86/1950 Sb.

Dle tohoto zákona bylo možné uložit trest odnětí svobody na doživotí, jakožto alternativu k trestu smrti, či dočasně, maximálně však na dvacet pět let. V případě těhotných žen se vždy ukládal doživotní trest odnětí svobody na místo trestu smrti. Pokud měl soud za to, že vzhledem k předchozímu bezúhonnému životu odsouzeného, povede odsouzený i bez výkonu trestu řádný život pracujícího člověka, mohl soud výkon trestu, který nepřesahoval jeden rok, podmíněčně odložit, a to na zkušební dobu v rozmezí jednoho až pěti let. V takovém případě pak zákon umožňoval uložit přiměřené omezení a povinnosti a zároveň povinnost nahradit škodu poškozenému. Výjimku z možnosti podmíněného odsouzení tvořily trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona, a to zejména hospodářské trestné činy a trestné činy proti republice.³¹

Nepodmíněné tresty odnětí svobody byly vykonávány v trestních ústavech, soudních věznicích, v pracovních táborech nebo ve vojenských kázeňských zařízeních v případě vojenských osob činných ve vojenské službě. Takto odsouzenému mohl být trest odnětí svobody prodloužen o tři měsíce až dva roky, a to v případě, že se v pracovním táboře odsouzený projevoval nepřátelsky k lidově demokratickému zřízení.³²

Odsouzení byli následně kategorizováni do 4 skupin, zejména dle třídního původu a politické příslušnosti. *„Do první a druhé skupiny byli odsouzení zařazováni hned po nástupu k výkonu trestu bezprostředně po odsouzení. Zde se následně hodnotilo jejich chování a postoje:*

- *Do I. skupiny byli zařazeni odsouzení s nepřátelským postojem k státnímu zařízení, odsouzení neplnící určené pracovní normy a ti, kteří ve větší míře porušovali pravidla výkonu trestu a jež bylo možné kázeňsky postihovat.*
- *Do II. skupiny byli zařazeni odsouzení, kteří dosahovali průměrných pracovních výsledků, ale vzhledem k jejich třídnímu původu a*

³¹ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 28-29.

³² BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 35-36.

*povaze trestné činnosti, za niž byli odsouzeni, byla jejich náprava a převýchova sporná.*³³

Do I. skupiny se řadili především třídní nepřátelé, tedy duchovenstvo, intelektuálové a podnikatelé. Tato skupina byla charakteristická tím, že odsouzení zde vykonávali ty nejtěžší práce, za které získávali minimální odměny. Dále mohli číst pouze knihy, které obsahovala vězeňská knihovna a u sebe směli mít jen základní hygienické potřeby a domácí obuv, nesměli se účastnit zájmových aktivit ani sledovat společně s ostatními vězni filmová představení. Pokud se odsouzení chovali vzorně a podávali nadprůměrné pracovní výkony, bylo možné je přeradit do III. či IV. skupiny. Ve IV. skupině měli následně vězni daleko více výhod, neboť mohli u sebe mít rodinné fotografie, mohli si číst vlastní knihy či hrát na svůj hudební nástroj. V této skupině byli odsouzení přidělováni na lehčí práce, které byly méně namáhavé, a zároveň za ně získávali daleko větší odměny.³⁴

V roce 1960 byla vydána nová ústava, která zakotvila určité moderní prvky v oblasti trestů, zejména zásada zákonnosti výkonu trestu. Na tuto ústavu dále navázaly změny trestních předpisů, zejména trestní zákon č. 140/1961 Sb., kterým započalo období platného trestního práva, neboť tento zákon, který však byl mnohokrát novelizován, pozbyl účinnosti až 1. 1. 2010. Nové trestní předpisy stanovily jako účel trestu zejména individuální represe vůči odsouzenému a prevenci. Zároveň bylo zdůrazněno, že hlavním cílem trestu odnětí svobody je vychovávat odsouzeného.³⁵

Samotný výkon trestu odnětí svobody byl následně vykonáván v ústavech, které se dělily do tří základních kategorií podle toho, jací odsouzení byli do daného ústavu přiřazováni, tedy zda se jednalo o odsouzené z řad dělníků, družstevních rolníků či pracující inteligence a maloburžoazie, nebo zda šlo o odsouzené z řad třídních nepřátel, agentů nepřátelských rozvědek, či vedoucích ilegálních skupin, poslední skupinou byli odsouzení z řad protispolečenských parazitních živlů. Přejít mezi skupinami byl možný, pokud odsouzený po delší časový úsek vykazoval známky převýchovy, poctivě pracoval a byl u něho vidět zájem řádně žít a pracovat i mimo výkon trestu.³⁶ V tomto období došlo taktéž k významné změně

³³ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 36.

³⁴ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 37.

³⁵ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 44-45

³⁶ Tamtéž.

v rámci stanovení maximální délky dočasného odnětí svobody, a to na délku patnácti let.³⁷

Řád výkonu trestu vydaný roku 1961 obsahoval zvláštní kategorii odsouzených, a to z hlediska vnitřního uspořádání. Této zvláštní kategorii odsouzených byly svěřovány ty nejtěžší práce, které byly vykonávány v obtížných podmínkách. Odsouzenými v této kategorii byly především třídní nepřátelé.³⁸

V polovině 60. let 20. století došlo k zásadní úpravě výkonu trestu odnětí svobody, a to na základě Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, které vydalo OSN již v roce 1957. V návaznosti na toto doporučení byl roku 1965 vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Ten zařazoval odsouzené do tří nápravně-výchovných skupin, které následně odpovídaly typům nápravně-výchovných ústavů.³⁹

Mezi lety 1948 a 1989 docházelo k mnoha změnám vězeňství, spočívající v pravomocích dohledu a správy vězeňství, ale i v samotné kategorizaci vězňů a nápravných zařízení. Vězeňství a výkon trestu odnětí svobody byl značně poznamenán ostrým třídním přístupem a prosazováním třídně-potlačovatelské funkce státu. Výrazných změn se výkon trestu odnětí svobody v nápravném zařízení nedočkal, stále docházelo k různým způsobům zotřování výkonu, a to zejména u nižších skupin odsouzených, kteří měli již zákonem stanovené horší podmínky výkonu. Velmi často docházelo ke zneužívání trestní legislativy ve prospěch zájmů státu. V tomto období taktéž docházelo k výrazným a častým změnám v kompetencích, které určovaly, kdo má právo rozhodovat o vině za spáchání trestného činu a kdo má právo za ně ukládat tresty.

2.2.4. Trest odnětí svobody po roce 1989

Po roce 1989 byla vydána novela trestního zákona č. 175/90, která nadobro zrušila trest smrti a opětovně uzákonila trest odnětí svobody na doživotí. Následně trestní zákoník prošel mnohými novelami, které více či méně upravovaly zejména systém trestů a jejich uplatňování.⁴⁰ Avšak samotný výkon trestu odnětí svobody výrazných změn nedosáhl. Postupně však dochází k jisté humanizaci vězeňství, která se projevuje zejména v 90. letech 20. století, kdy se k vězňům přistupovalo

³⁷ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 33.

³⁸ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 45.

³⁹ <https://www.vscr.cz/sekce/historie>

⁴⁰ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 35-39.

jako ke státním občanům, kteří mají právo na zachování lidské důstojnosti i při výkonu trestu. Tato skutečnost vedla i k zachovávání základních lidských práv a svobod vězňů a k postupnému modernizování vězeňských zařízení.⁴¹

Důležitým bodem pro vývoj českého vězeňství, a tedy i samotného výkonu trestu odnětí svobody, byl rok 1993, kdy došlo Českou republikou k přijetí Evropských vězeňských pravidel. Tato pravidla směřovala především k modernizaci vězeňství.⁴²

Do roku 2009 zůstával na území České republiky v platnosti trestní zákoník č. 140/1961 Sb. i trestní řád č. 141/1961 Sb. Následně byl trestní zákoník roku 2009 nahrazen novým právním předpisem, a to trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb., který je společně s trestním řádem č. 141/1961 Sb. platný a účinný doposud.

Postupně se věznice staly místem pro výkon trestu odnětí svobody nejen mužů, ale i odsouzených žen. Výkon trestu odnětí svobody i samotné vězeňství nacházelo mnoho změn, zejména za účelem modernizace a přiblížení se západoevropskému modelu. Trest odnětí svobody se tedy stal především represivním prvkem, který měl za cíl vychovat a převychovat pachatele a přivést jej k řádnému životu po vykonání trestu.⁴³ Zároveň sloužil jako výstraha pro všechny, kteří by zamýšleli obdobný trestný čin spáchat.

3. Trest odnětí svobody

Trest odnětí svobody je jednou ze zákonných možností, jak může stát zasáhnout do základních práv a svobod osoby. Právní rámec pro ukládání a výkon tohoto trestu je obsažen v mezinárodních, evropských i vnitrostátních právních předpisech, neboť se jedná o jeden z nejzávažnějších zásahů. Trest odnětí svobody může být uložen za každý trestný čin, který je uveden ve zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, jedná se tedy o trest univerzální, přičemž trestní zákoník stanovuje dolní a horní hranici, na jak dlouhou dobu lze trest za daný trestný čin obžalovanému uložit. Nejen o trestu odnětí svobody a jeho výši rozhoduje výlučně soud na základě obžaloby podané státním zástupcem.

⁴¹ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 55.

⁴² BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 63.

⁴³ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 66.

Obecně o trestu odnětí svobody lze říci, že plní speciální a preventivní účel, a to zejména tím, že chrání společnost před pachatelem a po dobu výkonu trestu omezuje možnost odsouzeného páchat nadále trestnou činnost. Nad rámec tohoto plní také výchovnou funkci, kdy cílem je převýchova odsouzeného, aby po vykonání trestu žil beztrestným způsobem života. Lze tedy souhrnně říci, že trest odnětí svobody má, jakožto jeden z hlavních prostředků realizace ochranné funkce trestního práva, především regulativní, ochrannou, preventivní a represivní funkci. Veškeré tyto funkce pak cílí především na odrazení pachatele a zbytku společnosti od páchání trestných činů.

Z toho důvodu, že je trest odnětí svobody považován za významný zásah do základních lidských práv a svobod, musí mít zákonný základ i v Ústavě a Listině základních práv a svobod. Přesněji lze takovéto zakotvení nalézt v čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny. Tyto články říkají, že každý může činit vše, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon výslovně neukládá. Dalšími ustanoveními, které lze zmínit v souvislosti s tímto trestem mohou být čl. 8, který uvádí, že nikdo nesmí být zbaven osobní svobody z jiného důvodu a jiným způsobem, než jaký stanovuje zákon nebo čl. 39 Listiny, kde je zakotvena zásada *nullum crimen, nulla poena sine lege*.

V souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody lze zmínit i čl. 10 odst. 1 Listiny, neboť i během výkonu trestu má každý právo na to, aby byla zachována jeho lidská důstojnost. S tímto souvisí i další významné ustanovení Listiny základních práv a svobod, a to čl. 7 Listiny, který zakazuje, aby byl někdo mučen či podroben krutému, nelidskému a ponižujícímu zacházení.

V souvislosti s ústavním a zákonným zakotvením trestu odnětí svobody je třeba zmínit i základní zásady trestního práva, které s tímto trestem souvisí. Jedná se především o zásadu zákonnosti, zásadu *nulla poena sine lege*, zásadu jednoty trestní represe a prevence, zásadu účelnosti trestu a zásadu ekonomie trestního práva, která usiluje o maximální trestněprávní efektivnost ochrany za použití minimální trestněprávní regulace.⁴⁴

Zákonným základem trestu odnětí svobody je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dále zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a v neposlední řadě zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. V posledním zmiňovaném, tj. zákoně č. 169/1999

⁴⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 86-87.

Sb., nalezneme ustanovení o účelu výkonu trestu odnětí svobody, a to v § 1 tohoto zákona. Dle tohoto zákona je tedy účelem výkonu trestu odnětí svobody působit na odsouzené tak, aby docházelo ke snižování nebezpečí recidivy jejich kriminálního chování a aby po propuštění vedli odsouzení soběstačný, beztrestný život, dále chránit společnost před pachateli trestných činů a odsouzeným zabránit v dalším páchání trestné činnosti, a to vše pomocí prostředků stanovených daným zákonem.

System trestů v České republice je založen na dvou subsystémech, a to na pravidelných trestech a trestech výjimečných. Trest odnětí svobody je mimořádným zejména proto, že je součástí obou těchto subsystémů.⁴⁵ Jeho definici obsahuje § 52 odst. 2 trestního zákoníku, přičemž dle tohoto ustanovení se trestem odnětí svobody rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest, kterým se rozumí trest odnětí svobody na dvacet až třicet let nebo na doživotí, avšak podrobněji se tímto typem trestu zabývá práce až v pozdější samostatné podkapitole.

3.1. Ukládání trestu

Úvodem je třeba zmínit skutečnost, že o uložení trestu odnětí svobody rozhoduje výlučně soud. Samotný proces ukládání trestu se pak skládá ze dvou fází. V první fázi dochází ke stanovení druhu trestu z taxativně vymezených trestů uvedených u daného trestného činu ve zvláštní části trestního zákoníku. Ve druhé fázi dochází k jeho přesné konkretizaci, tedy určení doby, po kterou trest odnětí svobody má trvat. Pro druhou fázi ukládání trestu se používá pojmu „výměra“, který v sobě kromě stanovení doby trvání trestu nese i stanovení různých odchylek, příp. i stanovení povinností a omezení u daného trestu, stanovení zkušební doby v případech podmíněného odsouzení a určení typu věznice, v níž bude nepodmíněný trest odnětí svobody vykonáván.⁴⁶

Při ukládání trestu odnětí svobody musí soud dbát obecných zásad trestního práva, dále k obecným zásadám při ukládání trestů, které jsou stanoveny v Oddíle 1 Hlavy V. trestního zákoníku, a zásadám zakotvených v ust. § 55 - § 59 trestního zákoníku. Obecné zásady trestního práva byly již zmiňovány v práci výše, proto je v tomto případě nebudu znovu vyjmenovávat a zaměřím se na obecné zásady pro ukládání trestů.

⁴⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 89.

⁴⁶ ŠČERBA, F. a kol.: *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 574-575.

Tyto zásady lze považovat za jistou konkretizaci obecných zásad, které jsou upraveny právě pro ukládání trestů. Jsou zakotveny v ust. § 39 a násl. trestního zákoníku. Tato ustanovení stanovují, k čemu jsou soudy při ukládání trestů povinni přihlížet, aby došlo ke správnému stanovení druhu trestu a jeho výměry. Na základě § 39 trestního zákoníku má soud přihlížet zejména k povaze a závažnosti trestného činu, dále k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele, jakožto i k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnostem jeho budoucí nápravy.

Soud by měl dále vzít v úvahu i chování pachatele po trestném činu, především zda měl pachatel snahu nahradit škodu či odstranit škodlivé následky svého jednání. Do tohoto objektivního posouzení ukládaného trestného činu by se měla promítat především nestrannost a nezávislost soudu. To má za následek i význam soudního rozhodnutí při ochraně základních práv všech zúčastněných v trestním řízení, zejména s ohledem na to, co lze považovat za přiměřený a spravedlivý trest. Základem je, aby soud při omezování práv obviněného na osobní svobodu našel rovnováhu s veřejným zájmem na stíhání těchto pachatelů.⁴⁷

Tuto skutečnost zdůrazňuje i Nejvyšší soud ve svém usnesení sp. zn. 7 Tdo 430/2010 ze dne 2. června 2010, kde uvádí, že „*to, co pachatelé zpravidla považují za přiměřený trest, je zejména oběťmi jejich trestné činnosti zpravidla považováno za trest zcela nedostatečný, nebo někdy i za výsměch spravedlnosti*“.⁴⁸

Dalším faktorem, ke kterému musí soud při ukládání trestu odnětí svobody přihlížet, jsou polehčující a přitěžující okolnosti, které jsou uvedeny v ust. § 41 a § 42 trestního zákoníku. V tomto případě se jedná o taxativní výčet, který není schopen obsáhnout veškeré specifické případy spáchání trestného činu ani okolnosti, za kterých byl daný čin spáchán. V souvislosti s přitěžujícími a polehčujícími okolnostmi je potřeba vzít v úvahu, že některé kvalifikované skutkové podstaty v sobě již mají zahrnuté polehčující či přitěžující okolnosti. V takovém případě platí princip zákazu dvojího přičítání téže okolnosti, který je vyjádřen v ust. § 39 odst. 5 trestního zákoníku.

Nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá zejména v případech, kdy není možné dojít účelu trestu jiným alternativním trestem, který pro daný trestný čin přichází dle trestního zákoníku v úvahu. Toto pravidlo je zakotveno v ust. § 55 odst.

⁴⁷ DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. *Trestní zákoník: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁴⁸ Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 02.06.2010 sp. zn. 7 Tdo 430/2010 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

2 trestního zákoníku. Jde o subsidiární povahu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Tento trest lze charakterizovat jako univerzální trest, tedy je možné jej uložit za jakýkoliv trestný čin uvedený ve zvláštní části trestního zákoníku, jedná se o nejpřísnější a v daných případech i nezastupitelný trest.⁴⁹ Jak již bylo výše uvedeno, je potřeba při ukládání trestní sankce přihlídnout i k právům chráněným zájmům osob poškozených trestným činem, a to i v případě ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody pachateli.

Nepodmíněný trest odnětí svobody lze pachateli trestného činu uložit nejvýše na dvacet let dle ust. § 55 odst. 1 trestního zákoníku, přičemž dolní i horní hranice je zákonem stanovena pro každý trestný čin zvlášť, což podtrhuje výjimečnost tohoto trestu, neboť pro každý trestný čin má zákonem stanovenou dolní i horní hranici sazby. V rámci této sazby následně může dojít k mimořádnému snížení či zvýšení sazby nebo k uložení výjimečného trestu, kterým je trest odnětí svobody na dvacet až třicet let, příp. na doživotí.

V případě vydání rozhodnutí o vykonání trestu odnětí svobody je odsouzenému doručena výzva k dobrovolnému nástupu do výkonu trestu. Pokud tak odsouzený na základě tohoto příkazu neučiní, může soud vydat příkaz k dodání odsouzené osoby do výkonu trestu. Podmínkou pro vydání příkazu je, aby nejdříve byl odsouzený vyzván k dobrovolnému plnění, pokud se tak nestane, jedná se dle nálezu Ústavního soudu ze dne 31. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 2944/16-1 o porušení čl. 8 odst. 2 Listiny.

3.1.1. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody

Ust. § 58 trestního zákoníku stanovuje, že pokud má soud za to, že by mohlo dojít k nápravě pachatele trestem kratšího trvání, nebo má-li za to, že je trestní sazba odnětí svobody trestním zákonem pro pachatele příliš přísná, může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, kterou stanovuje trestní zákoník. Při rozhodování o mimořádném snížení trestu odnětí svobody musí soud přihlížet zejména k okolnostem daného případu a k poměrům pachatele (zjm. jeho dosavadnímu způsobu života, jeho chování po spáchání trestného činu, aj.).

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 45/62 ze dne 28. 2. 1963 lze považovat za mimořádné poměry i to, že pachatel trpí vážnou chorobou nebo je pachatel jediným živitelem mnohačlenné rodiny, která je na jeho výdělků závislá,

⁴⁹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 41-42.

naopak za mimořádné poměry nelze považovat pachatelovu dobrou pověst, či okolnost, že dosud nebyl soudně trestán a vedl spořádaný život.

Dalším důležitým kritériem, kdy soud může přistoupit k mimořádnému snížení sazby, je v případech, kdy dospěje soud k závěru, že trest odnětí svobody uložený v rámci zákonné sazby by byl pro pachatele nepřiměřeně tvrdý, a to vzhledem k povaze i závažnosti spáchaného trestného činu pachatelem. S tím souvisí i potřeba brát v úvahu poměr uložené trestní sazby ke společenské škodlivosti spáchaného činu. Pokud tedy soud dospěje k závěru, že společenská škodlivost je v hrubém nepoměru k zákonné trestní sazbě, má možnost odstranit tento nepoměr využitím institutu mimořádného snížení trestu.⁵⁰

Mimořádné snížení trestu se týká pouze trestu odnětí svobody, není možné na základě výše uvedeného ustanovení trestního zákoníku snižovat trestní sazby pod spodní hranici u jiných trestů.

V případě mimořádného snížení je potřeba zdůraznit, že se nejedná o projev libovůle soudu, aby mohlo docházet k obcházení zákonných trestních sazeb. Ust. § 58 trestního zákoníku obsahuje jisté limity a podmínky, za kterých lze tento institut využít ve prospěch pachatele. Je zde taxativně vymezeno několik případů, při kterých je soud povinen zvážit institut mimořádného snížení trestu odnětí svobody využít. Jedná se o pachatele, který napomohl zabránit trestnému činu, jenž jiný připravil, anebo se o něj pokusil, pachatele, který prohlásil svoji vinu, a pachatele, kterému je trest odnětí svobody ukládán rozsudkem, jímž se schvaluje dohoda o vině a trestu.

Dalším případem je spolupracující obviněný, který splnil zákonné podmínky uvedené v § 178a odst. 1 trestního řádu a který při přípravném řízení i při hlavním líčení podal úplnou a pravdivou výpověď, která napomohla k objasnění zločinu spáchaného organizovanou skupinou.

Dále v případě, kdy soud odsuzuje pachatele za přípravu k trestnému činu nebo za pokus trestného činu, příp. za pomoc k trestnému činu, a zároveň soud dospěje k závěru, že vzhledem k povaze a závažnosti přípravy, pokusu či pomoci je stanovení zákonné sazby pro pachatele nepřiměřeně přísné a k nápravě pachatele je možné dosáhnout i kratším trestem odnětí svobody. Poslední možností je, pokud pachatel jednal v právním omylu, přičemž se takového omylu mohl vyvarovat, nebo

⁵⁰ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 48.

pokud pachatel spáchal trestný čin při odvrácení útoku či nebezpečí, ale nedošlo při tomto jednání k naplnění podmínek pro krajní nouzi či nutnou obranu.⁵¹

Institut mimořádného snížení trestu odnětí svobody je prostředkem vhodným pro individualizaci trestu ze strany soudu, přičemž na soud jsou díky tomuto institutu kladeny výjimečné nároky především při odůvodňování jeho rozhodnutí.⁵²

3.1.2. Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody

Při ukládání trestu odnětí svobody trestní zákoník počítá s možností, že bude potřeba, aby došlo k mimořádnému zvýšení výměry trestu odnětí svobody pro daného pachatele. Tento institut je upraven ust. § 59 trestního zákoníku. Opět, stejně jako u mimořádného snížení trestu odnětí svobody, není možné toto ustanovení aplikovat na jiný druh trestu, než je trest odnětí svobody.

Soud dle výše uvedeného zákonného ustanovení může pachateli zvýšit trest odnětí svobody nad horní hranici trestní sazby o jednu třetinu. To lze v případě, kdy pachatel spáchal opětovně totožný zvláště závažný zločin či jiný zvláště závažný zločin, za který již byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který alespoň částečně vykonal. V takovém případě musí být splněna podmínka, že vzhledem k recidivě i ostatním okolnostem daného případu je zde vysoká závažnost trestného činu, příp. je zde velmi náročná náprava pachatele.⁵³

Dalším případem, kdy je možné, aby soud mimořádně zvýšil trestní sazbu, a tím překročil při ukládání trestu odnětí svobody překročil sazbu dvaceti let, je, pokud pachatel spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Tuto možnost zakotvuje ust. § 108 trestního zákoníku, který rovněž říká, že pokud nejsou splněny obecné podmínky pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody, bude pachateli uložen trest v horní polovině zákonem stanovené trestní sazby. Zákon výslovně připouští, že při užití mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody v případě zločinecké skupiny, tedy dle § 108 trestního zákoníku, je možné, aby sazba převyšovala dvacet let, avšak nesmí překročit třicet let.

⁵¹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 48-49.

⁵² JUDR. MULÁK, PH.D., Jiří. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody - výjimečný institut nebo východisko z nouze?. In: *Právní prostor* [online]. Praha: ATLAS CONSULTING spol., 2020, 9. 9. 2020 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/mimoradne-snizeni-trestu-odneti-svobody-vyjimecny-institut-nebo-vychodisko-z-nouze>.

⁵³ Ust. § 59 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3.1.3. Výjimečný trest

Výjimečným trestem se dle ust. § 54 trestního zákoníku rozumí trest odnětí svobody s trestní sazbou dvacet až třicet let nebo trest odnětí svobody na doživotí. Lze jej uložit pouze za zvlášť závažný zločin, u kterého tento trest trestní zákoník výslovně povoluje.

Trest odnětí svobody na dvacet až třicet let lze uložit pachateli, který spáchal zvlášť závažný zločin s velmi vysokou závažností daného činu, příp. v případě, že by byla obzvlášť ztížena možnost nápravy pachatele. Tímto trestem mohou soudy reagovat na mimořádné případy trestného jednání.

Trest odnětí svobody na doživotí je považován za nejtvrdější sankci za spáchání trestného činu, lze jej považovat za náhradu trestu smrti, který je v České republice nepřipustný s ohledem na Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 6 odst. 3 Listiny. Z toho důvodu jsou podmínky pro ukládání výjimečného trestu na doživotí velmi přísné. Lze jej uložit pouze pro jedenáct taxativně vymezených trestných činů v ust. § 54 odst. 3 trestního zákoníku, přičemž veškeré tyto trestné činy souvisejí s kvalifikovaným usmrcením osoby.⁵⁴

Pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí je potřeba, aby došlo ke kumulativnímu splnění několika podmínek, kterými jsou: mimořádná závažnost zvlášť závažného zločinu vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, účinná ochrana společnosti vyžaduje uložení takového trestu a zároveň není naděje, že by pachatele bylo možno napravit výjimečným trestem odnětí svobody na dvacet až třicet let.⁵⁵

K podmínce vyjádřené v ust. § 54 odst. 3 trestního zákoníku se vyjádřil i Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 6 Tdo 1553/2016, ve kterém uvádí, že zákonná podmínka, která spočívá v nezbytné ochraně společnosti ve smyslu výše uvedeného ustanovení vyjadřuje především generální prevenci. Nad rámec tohoto soud uvedl, že při zpracování znaleckého posudku zabývající se resocializací pachatele, je důležité především posouzení, zda není možné pachatele napravit uložením trestu odnětí svobody na dvacet až třicet let.

⁵⁴ ŠIMÁNKOVÁ, Hana. Několik poznámek k výjimečnému trestu. In: *Právní prostor* [online]. Praha: ATLAS CONSULTING spol., 2020, 22. 2. 2016 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-poznamek-k-vyjimecnemu-trestu>

⁵⁵ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 63.

Pod pojmem zvlášť zavrženíhodný způsob si dle judikatury lze představit například v případě vraždy použití zvýšené míry surovosti, zvláštní lsti, zákeřnosti, brutality, přičemž veškeré tyto způsoby představují velkou neúctu k lidskému životu a jsou výjimečné v souvislosti s obvyklým spácháním daného trestného činu.⁵⁶

Pokud soud na základě výše uvedených podmínek rozhodne o uložení trestu odnětí svobody na doživotí, může zároveň rozhodnout, že doba výkonu trestu odnětí svobody vykonávaná ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění nezapočítává do doby výkonu trestu, a to na základě ust. § 54 odst. 4 trestního zákoníku. Jedná se o určitý typ zpřísnění výjimečného trestu.

Rozdíly mezi výjimečným trestem a mimořádným zvýšením trestu odnětí svobody objasnil Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí, sp. zn. 8 Tdo 789/2020 ze dne 9. 9. 2020. Dle tohoto rozhodnutí se jedná především o skutečnost, že výjimečný trest je zvláštním typem trestu odnětí svobody na základě § 54 odst. 2 trestního zákoníku, a to zejména v souvislosti s výměrou, v níž se ukládá. Zatímco ust. § 59 odst. 1 trestního zákoníku pojednávající o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody je spíše obecným ustanovením, které je pomůckou soudu při trestání recidivujících pachatelů.⁵⁷

Na základě údajů zveřejňovaných Vězeňskou službou bylo ke dni 28. 2. 2023 odsouzeno k výkonu trestu odnětí svobody 140 odsouzených, kterým byl stanoven trest odnětí svobody nad dvacet let a 47 odsouzených, kterým byl uložen výjimečný trest odnětí svobody na doživotí.⁵⁸ V únoru 2022 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody s výměrou nad dvacet let 145 odsouzených a 46 odsouzených na doživotí.⁵⁹ V meziročním srovnání tedy nedošlo k výrazným výkyvům v počtu odsouzených.

Výjimečným trestem se mnohokrát zabýval i Evropský soud pro lidská práva, kdy lze uvést například jeho rozhodnutí ze dne 4. září 2014 ve věci 140/10 – *Trabelsi proti Belgii*. V tomto rozhodnutí soud mimo jiné stanovil, že pokud stát

⁵⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, str. 58.

⁵⁷ Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 09.09.2020 sp. zn. 8 Tdo 789/2020 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

⁵⁸ Měsíční statistické hlášení za měsíc únor 2023. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha, 2023, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2023>.

⁵⁹ Měsíční statistické hlášení za měsíc únor 2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha, 2022, 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2022-1>.

nemá právně zakotvenou možnost přezkumu trestu odnětí svobody na doživotí, dochází k porušení článku 3 Úmluvy.

3.1.4. Trest odnětí svobody jako trest náhradní

Trest odnětí svobody se nejčastěji ukládá jako primární trest odsuzujícím rozsudkem soudu. Avšak je zde možnost využít trest odnětí svobody i jako pojistku reálnosti výkonu jiného, primárně uloženého trestu. V takovém případě je trest odnětí svobody uložen jako trest náhradní a k jeho výkonu dochází až v okamžiku, kdy není odsouzeným vykonán primárně určený trest. Jedná se tedy o tzv. sekundární prostředek sankcionování pachatele.⁶⁰

Dle trestního zákoníku je možné přeměnit v trest odnětí svobody peněžitý trest, pokud je zřejmé, že by vymáhání výkonu peněžitého trestu bylo bezvýsledné, dále trest obecně prospěšných prací, pokud odsouzený bez závažného důvodu poruší podmínky výkonu trestu nebo jinak maří výkon tohoto trestu. Poslední zákonnou možností, kdy může soud přeměnit primární trest na trest odnětí svobody zakotvuje ust. § 61 trestního zákoníku, kdy již v odsuzujícím rozsudku při ukládání trestu domácího vězení soud stanoví, že pokud by se pachatel vyhýbal nástupu k výkonu, porušoval by sjednané podmínky, či by jinak mařil výkon tohoto trestu a nevedl by řádný život, nastupuje náhradní trest v podobě trestu odnětí svobody až na jeden rok. V posledním případě však nesmí trest odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby.

Ve všech výše uvedených případech může soud o přeměně trestu primárního na trest odnětí svobody, jakožto trest náhradní, rozhodnout i během doby stanovené pro výkon primárního trestu, avšak v rozhodnutí o přeměně musí stanovit dobu trvání a způsob jeho výkonu. Při tomto stanovení musí soud vzít v potaz dobu, po kterou byl alespoň částečně primární trest vykonán, např. každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se započítává jako jeden den odnětí svobody, a to dle § 65 odst. 3 trestního zákoníku. Stejně tak v případě peněžitého trestu se každá zcela nezaplacená částka, která odpovídá jedné denní sazbě, počítá za dva dny odnětí svobody dle ust. § 69 odst. 2 trestního zákoníku.

3.2. Výkon trestu

Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody v České republice je obsažena v několika obecných právních předpisech, tj. v Ústavě ČR a v Listině základních lidských práv a svobod, dále v trestním zákoníku v ust. § 55 a násl. a v trestním

⁶⁰ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 65.

řádu v ust. § 320 a násl. Dále je obsažena v právním předpise, který je v souvislosti s výkonem trestu nejpodstatnější a podrobnější, tedy v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Na tento zákon poté navazuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. v platném a účinném znění. V neposlední řadě je třeba zmínit vnitřní vězeňský řád, který se velmi výrazně dotýká výkonu trestu odnětí svobody v dané věznici a je vydáván ředitelem věznice na základě ust. § 14 zákona č. 169/1999 Sb.

Jak již bylo zmíněno výše, základní úpravou výkonu trestu odnětí svobody je zákon č. 169/1999 Sb. Jedná se o lex specialis k trestnímu zákoníku a trestnímu řádu. Účelem tohoto zákona je především dosáhnout vyšší účinnosti působení trestu odnětí svobody na odsouzené. Na základě tohoto zákona je trest odnětí svobody vykonáván ve vězeňském zařízení, přičemž tento zákon stanovuje tzv. model formálně jednotného výkonu trestu odnětí svobody, kdy práva a povinnosti odsouzených jsou stanoveny zákonem jednotně bez ohledu na zařazení odsouzeného do určitého typu věznice. Tedy práva a povinnosti uvedené tímto zákonem jsou určena pro výkon trestu ve všech typech věznic.⁶¹

3.2.1. Vězeňská zařízení

V České republice vězeňská služba spravuje tři základní typy vězeňských zařízení, kterými jsou vazební věznice, věznice a ústavy pro výkon zabezpečovací detence. V současné době (ke dni 1. 3. 2023) je v České republice zřízeno deset vazebních věznic, dvacet pět věznic a dva ústavy pro výkon zabezpečovací detence (Brno a Praha Pankrác).⁶²

Každé z těchto zařízení pak disponuje vlastním účelem, přičemž k výkonu trestu odnětí svobody slouží především věznice, ale i některé vazební věznice se zřízeným oddělením pro výkon trestu odnětí svobody (např. vazební věznice Praha Ruzyně).

Při uložení trestu odnětí svobody soud zároveň stanoví, ve které věznici má odsouzený vykonat trest. Od 1. 10. 2017 máme v České republice věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Zpravidla se do věznice s ostrahou řadí všichni odsouzení, kteří nesplňují podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou. Takovými podmínkami jsou především uložení výjimečného trestu, odsouzení za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny,

⁶¹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 111.

⁶² Organizační jednotky. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha, 2022, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky>.

odsouzení za spáchání zvláště závažného zločinu ve výměře minimálně osm let nebo odsouzení za úmyslný trestný čin, přičemž odsouzený v posledních pěti letech uprchl z vazby či výkonu trestu odnětí svobody. Toto rozdělení nazýváme vnější diferenciací věznic.⁶³

Ve věznici s ostrahou následně dochází k vnitřní diferenciaci, kdy se věznice člení na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Toto rozdělení zakotvuje § 12a zákona č. 169/1999 Sb. Tato oddělení se dále mohou členit na oddíly, kterými mohou být přijímací oddělení, nástupní oddíl, krizový oddíl, uzavřený oddíl, standardní oddíl, výstupní oddíl, specializovaný oddíl pro odsouzené trvale pracovní nezařaditelné, specializovaný oddíl pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování s individuálním zacházením, oddíl specializovaný pro výkon trestu odsouzených mužů příslušníků bezpečnostních sborů, vojáků z povolání a strážníků obecné policie, aj.⁶⁴

Dále je možné věznice rozdělovat podle pohlaví vězněných na ženské, mužské a smíšené věznice, kdy např. Věznice Světlá nad Sázavou je čistě ženskou věznicí, zatímco Věznice Horní Slavkov je naopak čistě mužskou věznicí. Smíšenými věznicemi, kam mohou být zařazeni muži i ženy jsou např. Věznice Plzeň nebo Věznice Bělušice, avšak i v těchto smíšených věznicích musí muži a ženy být v samostatných odděleních. Další možností, jak lze věznice rozlišovat, je i podle věku, kdy lze jako příklad uvést Věznici Všehrady, která je určena pouze pro mladistvé odsouzené. Je mnoho dalších způsobů podle čeho české věznice rozdělovat, včetně stavebního řešení daných věznic či zaměření na specifické odsouzené.

Výše uvedené rozdělení věznic s ostrahou a zvýšenou ostrahou je účelné zejména pro oddělení nebezpečných pachatelů od těch méně nebezpečných.

3.2.2. Umíst'ování a přemíst'ování odsouzených

O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený umístěn pro výkon trestu odnětí svobody, rozhoduje soud v odsuzujícím rozsudku podle ust. § 122 odst. 1 trestního řádu.

Odsouzený tedy následně nastoupí k výkonu trestu ve věznici, kterou soud ve výzvě k nástupu určil, a to v soudem stanovené lhůtě. Soud může odsouzenému

⁶³ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 42.

⁶⁴ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 42-43.

poskytnout lhůtu, která není delší než třicet dní, pro vyřízení svých pracovních, osobních či rodinných záležitostí, a to v případě, že u něho není riziko, že by odsouzený mohl být nebezpečný pro společnost, či by se mohl pokusit uprchnout.⁶⁵

K odložení výkonu trestu dochází v případech, kdy by výkon trestu ohrožoval odsouzeného na zdraví či životě. Tato skutečnost musí vyplývat z lékařské zprávy o hospitalizaci ve zdravotnickém zařízení. V takovém případě soud rozhodne o povinném odložení výkonu trestu na nezbytně nutnou dobu. Důležité je, že o takovýto odklad musí požádat v souladu s ust. § 322 odst. 2 trestního řádu přímo odsouzený. Další možností, kdy může dojít k odložení výkonu trestu, je v případě těhotné ženy, či matky novorozeného dítěte. V takovém případě dochází k odložení výkonu trestu na dobu jednoho roku od porodu živého dítěte. Tyto případy upravuje ust. § 322 trestního řádu.

Kritériem pro umístování odsouzených do příslušných oddělení jsou zejména vnější i vnitřní rizika. Vnějším rizikem rozumíme míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, především tedy s ohledem na jeho trestnou činnost, pro kterou byl odsouzen. Vnitřním rizikem naopak rozumíme míru rizika ohrožení bezpečnosti při samotném výkonu trestu odnětí svobody, a to s přihlédnutím k individuální charakteristice odsouzeného. Zde se zohledňuje především povaha spáchaného trestného činu, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestů odnětí svobody a míra hrozby útěku odsouzeného z výkonu trestu. Na základě těchto kritérií poté rozdělujeme odsouzené do tří skupin: s nízkým, středním a vysokým vnitřním a vnějším rizikem. Na základě tohoto dělení jsou potom odsouzení rozdělováni do tří stupňů zabezpečení.⁶⁶

Odsouzení s nízkým vnějším i vnitřním rizikem jsou umístováni do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, lze za ně považovat především pachatele nedbalostního trestného činu, jemuž je uložen trest nepřevyšující 3 roky, příp. odsouzený za úmyslný trestný čin, pokud při spáchání tohoto činu nedošlo ke zjištění jakéhokoliv prvku násilí či sexuálního motivu. Odsouzení se středním vnějším i vnitřním rizikem jsou umístováni do věznice se středním stupněm zabezpečení, lze za ně považovat pachatele nedbalostního trestného činu, jemuž je uložen trest převyšující 3 roky a zároveň nesplňuje podmínky pro umístění do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, příp. odsouzený za úmyslný trestný čin,

⁶⁵ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 158.

⁶⁶ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 118.

který byl spáchán bez násilí či sexuálního motivu a trest mu byl uložen ve výměře max. 3 roky. Odsouzení s vysokým vnějším i vnitřním rizikem jsou umístováni do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, jedná se o takové pachatele, kteří jsou odsouzeni za trestný čin, u kterého nedošlo ke splnění podmínek pro umístění do nižší skupiny.⁶⁷

Další možností vnitřní diferenciací odsouzených je systém tzv. prostupných skupin vnitřní diferenciací věznic. Jedná se o tři prostupné skupiny, které jsou charakteristické zejména rozsahem motivačních činitelů. Může se jednat např. o dobu sledování televize, možnost návštěv bez zrakového či sluchového dozoru Vězeňskou službou, aj. Tyto skupiny jsou upraveny vnitřním řádem dané věznice a mají za cíl motivovat odsouzeného ke spořádanému výkonu trestu. Ke změně prostupné skupiny odsouzeného může dojít při vyhodnocení programu zacházení za určité časové období. Zároveň je potřeba zmínit, že při umístění odsouzeného do nejlepší prostupné skupiny, k tomuto soud přihlíží zejména při rozhodování o žádosti o podmíněné propuštění odsouzeného.⁶⁸

O přearazení odsouzeného do věznice jiného typu během výkonu trestu rozhoduje soud na základě ust. § 57 trestního zákoníku. Doc. JUDr. Kalvodová v komentáři k zákonu č. 169/1999Sb. uvádí, že záleží jen na odsouzeném, zda se osvědčí natolik, aby si zasloužil nižší stupeň zabezpečení, který je spojen s větší svobodou a menší kontrolou, a to především svým chováním a přístupem k výkonu trestu. Soud k přearazení přistoupí v okamžiku, kdy je zjevné, že přearazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem přispěje k dokončení jeho nápravy. Naopak k přearazení do věznice s přísnějším režimem se soud uchýlí, jestliže odsouzený závažným způsobem či opakovaně porušuje pořádek a kázeň ve výkonu trestu nebo pokud byl odsouzený pravomocně uznán vinným z trestného činu, který spáchal při výkonu trestu.⁶⁹ Zákon ve výše uvedeném paragrafu doslovně zakazuje přearadit odsouzeného, kterému byl uložen výjimečný trest na doživotí, pokud nevykonal alespoň deset let tohoto trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou. Dále nelze přearadit odsouzeného z věznice se zvýšenou ostrahou, pokud nevykonal alespoň jednu čtvrtinu výměry soudem uloženého trestu.

⁶⁷ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 118-119.

⁶⁸ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 47.

⁶⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 32-33.

Návrh na přerazení odsouzeného do jiného typu věznice může dát i ředitel věznice, a to na základě ust. § 11 zákona č. 169/1999 Sb., pokud má za to, že přerazením přispěje k lepší nápravě odsouzeného, tedy aby došlo k náležitému naplnění čelu výkonu trestu. K návrhu ředitel připojí vyhodnocení průběhu a účinnosti programu zacházení s odsouzeným, zhodnocení průběhu i úspěšnosti výkonu ochranného léčení a v neposlední řadě uvede ředitel veškeré, jemu známé skutečnosti, které mohou být pro soud relevantní při rozhodování o přerazení.⁷⁰

Odsouzeného je možné přemístit na přechodnou dobu do jiné věznice na základě ust. § 9 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., a to na dožádání policejního orgánu, na příkaz státního zástupce nebo předsedy senátu za účelem vyslechnutí odsouzeného, pokud není možné ve věznici, ve které je trest vykonáván, zajistit uplatnění přiměřených omezení, na návrh lékaře pro poskytnutí potřebného zdravotního ošetření a za účelem účasti na jednání před soudem v civilním řízení. Podmínkou takového přemístění je, že odsouzený může být nově umístěn do věznice, kde je zřízeno oddělení stejného základního typu a stupně zabezpečení, v němž doposud trest vykonával.

3.2.3. Život odsouzeného ve výkonu trestu

Tato podkapitola se zaměří zejména na život odsouzeného ve věznici při výkonu trestu odnětí svobody, přičemž spoustu poznatků o tomto tématu jsem načerpala především při exkurzi ve vazební věznici Praha Ruzyně, kterou jsem osobně absolvovala v únoru 2023.

Při nástupu k výkonu trestu ve věznici následuje prohlídka odsouzeného, a to především osobní, potřebná hygienická a protiepidemická opatření. Následně dojde k odebrání veškerých věcí, který má odsouzený u sebe a vnitřní řád věznice nedovoluje, aby je měl odsouzený u sebe. Z pravidla jsou odsouzenému ponechány listiny týkající se jeho trestné či jiné právní věci, dále knihy, časopisy i hodinky. Dále si může odsouzený u sebe ponechat snubní prsten, hrnek i základní hygienické potřeby.⁷¹ Následně odsouzený postupně prochází přijímacím a nástupním oddílem, poté je přidělen do konkrétního oddílu a je mu přidělen vychovatel, který na něj podobu výkonu trestu bude dohlížet.⁷²

⁷⁰ Ust. § 11 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 166-167.

⁷² DRÁPAL, J., JIŘÍČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 82.

S životem ve věznici souvisí i práva a povinnosti odsouzeného ve výkonu trestu, se kterými je při nástupu seznámen. Jejich výčet je uveden v Hlavě II zákona č. 169/1999 Sb. Jen jejich řádné dodržování může mít za následek splnění účelu trestu odnětí svobody.

Pro začátek je důležité zmínit, že při výkonu trestu odnětí svobody dochází k omezení celé řady základních lidských práv a svobod, např. právo na nedotknutelnost osoby, svoboda pohybu, svoboda pobytu, zachování listovního tajemství, právo sdružovat se ve spolcích, právo podnikat, aj.

Základním právem odsouzeného při výkonu trestu jsou sociální podmínky a poskytování zdravotních služeb zakotvené v § 16 zákona č. 169/1999 Sb.

Odsouzený má právo na pravidelnou stravu, přičemž dle informací poskytnutých mu při exkurzi, má každý odsouzený nárok na dietu, kterou před nástupem do výkonu trestu držel, a to nejen ze zdravotních důvodů. Odsouzení tedy při výkonu trestu mají nárok na vegetariánskou a veganskou stravu, bezlepkovou stravu, stravu bez vepřového masa, aj. Zároveň obecně mohou mít odsouzení potraviny v ubytování, avšak musí dbát na jejich řádné skladování, tj. při bezproblémovém chování vychovatelé tolerují i jogurty za okny, pokud venku není 30°C.

Dalšími právy, které odsouzení mají, je právo na poskytnutí zdravotních služeb, tedy pravidelné podávání léků, akutní ošetření, aj., právo na přijímání a odesílání korespondence⁷³, přičemž příchozí balík je dle vnitřního řádu věznice omezen vahou do 5 kg. Takovéto zásilky pak může odsouzený přijímat jednou za šest měsíců. Pokud vězeňská služba nabyde dojmu, že je zásilka podezřelá, může obsah zkontrolovat v přítomnosti odsouzeného (časté při kontrole příchozích balíčků).

Zákon č. 169/1999 Sb. upravuje v ust. § 18 i právo odsouzeného užívat telefon pro kontakt s osobou blízkou. Pro tyto účely má věznice dostupné telefony, ze kterých má odsouzený právo si zavolat, avšak pouze v době vymezené vnitřním řádem věznice. Dále může odsouzený využít telefonu pro kontakt se svým obhájcem či advokátem. Náklady, které jsou spojeny s užíváním telefonu, hradí odsouzený.

Dalším právem odsouzeného zakotvené v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody je právo přijímat návštěvy. Doba, ve které lze přijímat návštěvy, je opět

⁷³ Ust. § 17 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

vymezena vnitřním řádem věznice. Zákon stanovuje, že odsouzený může přijmout návštěvu blízké osoby na dobu maximálně tří hodin během jednoho kalendářního měsíce. Během jedné návštěvy mohou přijít maximálně čtyři osoby, pokud vnitřní řád věznice nestanoví jinak. Návštěvy jsou následně realizovány v místnostech tomu uzpůsobených, přičemž odsouzený má zakázáno odevzdat či přijmout od návštěvy peněžní hotovost, a to ani dopisy či jakékoliv jiné předměty, které nejsou povoleny ředitelem či zaměstnancem věznice. Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, ředitel věznice může odsouzenému povolit návštěvu bez zrakového či sluchového dozoru. Ust. § 19 odst. 8 zákona o výkonu trestu odnětí svobody dokonce umožňuje řediteli věznice, aby odsouzenému povolil opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, avšak pouze za předpokladu, že tím nedojde k ohrožení účelu výkonu trestu a odsouzený se nepokusí o útěk či o spáchání trestné činnosti.

Odsouzený má při výkonu trestu právo na poskytování duchovních i jiných obdobných sociálních služeb, které sledují humanitární cíle. Z tohoto důvodu lze ve věznici nalézt kapli. Jedná se o malou místnost, která slouží především ke scházení se odsouzených a vzájemnému diskutování. Dle slov kaplana vazební věznice Praha Ruzyně je toto oblíbenou činností odsouzených, kdy k němu dochází skupinky po 6-7 odsouzených, většinou ve stálém složení, a vzájemně hovoří o různých, nejen duchovních věcech. Ve většině případů se dle slov pana kaplana nejedná o věřící, ale pouze o osoby, které si chtějí či si potřebují pohovořit. Někteří odsouzení jen poslouchají, jiní se naopak velmi rádi ujmou slova. Probíhá zde i skupinové čtení nejen duchovních knih. Náplní práce kaplana je samozřejmě i možnost zpovědi odsouzených, avšak odsouzených, kteří by tuto možnost využívali, údajně není mnoho. Zároveň zde odsouzení mají možnost společně hrát na hudební nástroje a zazpívat si písně. V každé věznici je přítomno více kaplanů, kdy každý zastupuje jinou církev.

S výše uvedeným právem souvisí i právo na uspokojení kulturních potřeb, kdy má odsouzený právo číst knihy z vězeňské knihovny, na vlastní náklady si knihy nebo jiné tiskoviny zakoupit, či si půjčovat společenské hry, které jsou ve věznici k dispozici. Tato práva jsou zakotvena v ust. § 21 a § 22 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

Souhrnně lze říci, že mezi základní práva odsouzených lze zařadit také právo na osmihodinovou dobu ke spánku, právo na dobu potřebnou k osobní hygieně, úklidu, stravování, právo na nejméně jednohodinovou vycházku denně, právo na lůžko a prostor pro uložení osobních věcí, právo na koupání nejméně 2x

týdně v teplé vodě, právo na zdravotní péči, právo přijmout 1x za šest měsíců balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby, právo na duchovní a sociální služby, právo na telefonní kontakt s osobou blízkou, aj. Naopak mezi základní povinnosti odsouzeného ve výkonu trestu lze zařadit dodržování stanoveného pořádku a kázně, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby ČR, pracovat, pokud je mu přidělena práce, plnit program zacházení a jeho jednotlivé aktivity, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného chování, podrobovat se osobní a lékařské prohlídce, strpět prohlídku osobních věcí, dodržovat zásady hygieny, aj.⁷⁴

Důležitou součástí života odsouzeného při výkonu trestu odnětí svobody je zařazení do práce. Na základě ust. § 29 a násl. zákona o výkonu trestu odnětí svobody je každý odsouzený, který je zdravotně způsobilý k práci, povinen pracovat. K zařazení na pracovní pozici dochází v rámci struktury věznice, např. v kuchyni, nebo mimo věznici u zaměstnavatelů, se kterými věznice uzavře smlouvu. Při vykonávání práce mimo věznici přebírá zaměstnavatele plnou odpovědnost za odsouzeného, vč. rizika útěku. Podmínkou pro zaměstnávání odsouzeného mimo věznici je dle zákona písemný souhlas odsouzeného. Za odvedenou práci přísluší odsouzenému taktéž odměna, a to ve výši, kterou určuje nařízení vlády.

Tato povinnost má za cíl, aby odsouzený po dobu výkonu trestu odnětí svobody nepřišel o návyky spojené s pravidelným docházením do zaměstnání, což by mu následně ztížilo hledání pracovní pozice po propuštění.

Zbývající čas, který je odsouzeným určen pro „osobní volno“ mohou využít pro různé aktivity. Ať již pro výše zmiňovanou účast na sezeních ve vězeňské kapli, či návštěvě posilovny, příp. jiných různých zájmových kroužků, které jsou v rámci věznice zřízeny. Ve věznici Praha Ruzyně mají odsouzení možnost navštěvovat kroužek keramiky nebo sportovní aktivity jako je stolní tenis, hraní florbalu či basketballu, apod. Osobní volno může odsouzený využít také k tomu, aby sledoval televizi, napsal dopisy nebo se jakkoliv sebevzdělával.⁷⁵

Denní režim se řídí denním řádem uvedeným ve vnitřním řádu věznice. Denní řád musí obsahovat časové rozmezí, ve kterém je možné danou činnost

⁷⁴ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 83-84.

⁷⁵ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 88.

vykonávat, a to zejména kvůli dodržení zákonem stanovených práv odsouzených.⁷⁶ Obecně lze říci, že dopoledne je využíváno zejména k práci či převozům za účely výslechů, či konání schůzek s advokáty, sociálními pracovníci, apod., avšak každá věznice si denní řád uzpůsobuje dle konkrétních podmínek věznice i skladbě odsouzených.

3.2.4. Program zacházení

S životem ve výkonu trestu je spojen i tzv. program zacházení, který již byl v předchozích kapitolách několikrát zmíněn. Jedná se o základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Cílem tohoto programu je především připravit odsouzeného na soběstačný, beztrestný život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Je zpracováván na míru každému odsouzenému na základě komplexní zprávy o odsouzeném, přičemž při stanovení tohoto programu se zohledňují především tři kritéria, a to délka trestu, charakteristika osobnosti a příčiny trestné činnosti. V komplexní zprávě, na jejímž základě je program zacházení stanoven, jsou shrnuty výsledky posouzení odsouzeného odbornými zaměstnanci věznice, především z psychologického, pedagogického a lékařského hlediska. Dále jsou zde zohledňovány veškeré dostupné informace o odsouzeném, především zprávy z místa bydliště, pracoviště či školy, zdravotní záznamy, výpis z rejstříku trestů, aj.⁷⁷

Program zacházení obsahuje především jasně stanovený cíl působení na odsouzeného, kterého má být díky programu dosaženo, může se jednat například o osvojení si pracovních návyků odsouzeným či dosažení určitého stupně vzdělání. V rámci tohoto programu může být stanoveno i více cílů, které se vzájemně mohou doplňovat, např. dosažení určitého stupně vzdělání a získání pracovní kvalifikace. Dále jsou zde stanoveny metody, jakým způsobem má být s odsouzeným zacházeno, aby dospěl k danému cíli, a také způsob a četnost hodnocení jeho pokroků. Tyto metody by měly mít za cíl především aktivní přístup odsouzeného, jeho zapojení a používání prvků sebeobsluhy.⁷⁸

Četnost hodnocení probíhá v pravidelných intervalech, které stanovuje ust. § 38 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 249/1999 Sb., tedy jednou za dva

⁷⁶ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 86.

⁷⁷ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 134.

⁷⁸ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 135.

měsíce ve výstupních oddílech věznic s ostrahou a věznic se zvýšenou ostrahou, jednou za tři měsíce ve věznicích s ostrahou a jednou za šest měsíců ve věznicích se zvýšenou ostrahou. Při tomto hodnocení dochází k aktualizaci programu zacházení, která závisí na vývoji osobnosti odsouzeného, jeho změnách v chování i jednání.⁷⁹ Program zacházení je sestaven především tak, aby odpovídal potřebám odsouzeného a zároveň minimalizoval identifikovaná rizika a důkladně a svědomitě ho připravil na život po propuštění z výkonu trestu.⁸⁰

V souvislosti s programem zacházení je potřeba zmínit i elektronický program Souhrnné analýzy rizik a potřeb odsouzených, tzv. SARPO. Jedná se o prediktivní nástroj, pomocí něhož dochází k hodnocení rizik a kriminogenních potřeb odsouzeného. Pomocí tohoto nástroje dochází ke zpracování komplexní zprávy pro určení programu zacházení. Tento nástroj posuzuje především pravděpodobnost opětovného selhání odsouzeného, a to na základě několika výpočtů, kterými jsou výpočet statistického rizika z údajů o kriminálním chování, výpočet dynamického rizika vyhodnocujícího celkem 48 rizik v sedmi základních životních oblastech, dále odhad způsobení újmy odsouzeným a specifikace potenciálních obětí, a to na základě analýzy trestné činnosti a celkového vyhodnocení motivace a sebehodnocení odsouzeného.⁸¹

Na základě ust. § 36 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. se program zacházení dělí na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Jedná se o formy individuální i skupinové zájmové činnosti, které mají za cíl rozvíjet schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzeného, a to v souladu s účelem výkonu trestu. Tyto činnosti by dle vyhlášky měly být vedeny kvalifikovanými zaměstnanci, kteří disponují potřebným odborným vzděláním.

Pro odsouzené a jejich program zacházení je významné především ust. § 36a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., které dělí program zacházení na základě míry rizika odsouzeného. Na základě tohoto ustanovení došlo k rozdělení odsouzených do tří kategorií a s tím jsou spojeny i tři varianty programů zacházení. Odsouzenému s menšími riziky je stanoven program minimální

⁷⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 135.

⁸⁰ DRÁPAL, J., JIŘÍČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 259.

⁸¹ SARPO. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha, 2022, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/sarpo>.

zacházení, který klade důraz především na pracovní a zájmové aktivity. Odsouzenému se středními a vysokými riziky je stanoven program standardního zacházení, ve kterém se taktéž klade důraz na zájmové a pracovní činnosti, ale je zde požadována vyšší míra odborné intervence s činnostmi obecně cílenými. Odsouzenému s vysokými až velmi vysokým riziky je stanoven program speciálního zacházení, který klade důraz především na výchovné a vzdělávací aktivity a je zde požadována vysoká míra odborné intervence. Pro odsouzeného, kterého je potřeba připravit na život po výkonu trestu, a to především s ohledem na jeho délku trestu, je určen program výstupního zacházení.⁸²

Tedy po přeřazení odsouzeného do výstupního oddělení dochází taktéž k úpravě jeho programu zacházení na program výstupního zacházení, aby došlo k řádné přípravě odsouzeného na samostatný způsob života po propuštění z výkonu trestu.⁸³

Poslední variantou programu je program základního motivačního zacházení, který je určen pro odsouzeného, který odmítá podepsat přijetí programu zacházení, a přesto se zaměřuje na dodržování pořádku a bezpečnosti a pracovní aktivitu. Tento program vyžaduje individuální míru intervence, a to především s cílem motivovat odsouzené, aby došel ke změně postojů i svého chování.⁸⁴

3.3. Podmíněné propuštění

V souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody je důležitý zejména institut podmíněného propuštění. Jedná se o významný motivační prostředek, který reguluje chování odsouzeného během výkonu trestu, ale i po podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu. Tento institut je zakotven v ust. § 88 a násl. trestního zákoníku, dále v ust. § 73 a násl. zákona o výkonu trestu odnětí svobody a v ust. § 331 a násl. trestního řádu.

Podstatou institutu podmíněného propuštění je, že odsouzený je předčasně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody před jeho úplným vykonáním, a to zejména pro svoje dobré chování a řádné plnění povinností, čímž prokázal své polepšení a lze od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný, beztrestný život. Lze jej považovat za alternativu k části výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody.

⁸² KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 130.

⁸³ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 132.

⁸⁴ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 259.

Zároveň tento institut vychází z předpokladu, že proces samotné nápravy odsouzeného probíhá rychleji, než soud při uložení výměry trestu odnětí svobody předpokládal, a proto není nezbytné prodlužovat odsouzenému pobyt ve vězení. To však lze za předpokladu, že odsouzený prokázal, že se napravil natolik, aby nebyl nebezpečný pro společnost. Výhodou je zejména usnadněná resocializace a společenská reintegrace odsouzeného. Institut podmíněného propuštění je zároveň projevem účelnosti trestu odnětí svobody i ekonomie trestní represe.⁸⁵

Dle mého názoru je to právě institut podmíněného propuštění, který nejvíce motivuje odsouzené k řádnému výkonu trestu odnětí svobody, přičemž mají významný důvod, proč se zamyslet nad svým dosavadním chováním a postoji a přehodnotit je ve svůj vlastní prospěch.

Cílem podmíněného propuštění je umožnit odsouzeným opustit věznici před uplynutím celé doby výkonu trestu stanovené soudem, přičemž po dobu výkonu dokázal odsouzený zanalyzovat a sebekriticky zhodnotit své dosavadní protiprávní jednání a poučit se z něj.

Podmíněné propuštění lze považovat za institut mimořádný, i přestože jeho mimořádnost nespočívá v tom, že by soudy mohly libovolně rozhodovat, příp. že by se na takové rozhodování nevztahovala povinnost soudů rozhodovat přesvědčivě a předvídatelně, ale dle nálezu Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 482/18 ze dne 28. 11. 2018 spočívá v tom, že díky benevolenci státu nemusí odsouzený za stanovených podmínek vykonat celý uložený nepodmíněný trest odnětí svobody.⁸⁶

Podmíněné propuštění je zákonem vázáno na stanovení doby, kterou je nutno vykonat, aby mohlo dojít k rozhodnutí o podmíněném propuštění odsouzeného na svobodu. Tyto doby jsou uvedeny v ust. § 88 trestního zákoníku. Lze tedy odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže vykonal alespoň polovinu uloženého trestu, dále odsouzenému, který nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin, vykonal alespoň jednu třetinu uloženého trestu a který splňuje dále uvedené podmínky. Tímto odsouzeným byla nebo měla být zapříčiněna smrt osoby, vyjma zabití, dále tímto odsouzeným byla nebo měla být způsobena těžká újma na zdraví, nebo jehož znakem je spáchání zvlášť závažného zločinu na těhotné ženě nebo dítěti, odsouzený, který spáchal zvlášť závažný zločin jako člen organizované

⁸⁵ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 290.

⁸⁶ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 28.11.2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 - 1 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

zločinecké skupiny nebo odsouzený, kterým byl spáchán zvlášť závažný zločin, který je doslovně uveden v hlavě třetí, sedmé, deváté, dvanácté a třinácté zvláštní části trestního zákoníku a který zároveň dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody.⁸⁷

Odsouzený za trestný čin uvedený v ust. § 88 odst. 4 trestního zákoníku (např. vražda, zabití, zbavení osobní svobody, aj.) může být podmíněně propuštěn na svobodu pouze pokud již vykonal dvě třetiny uloženého trestu a s ohledem na okolnosti jeho protiprávního jednání nehrozí, že by došlo k opakování spáchaného či obdobného zvlášť závažného zločinu.

V případě odsouzeného k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí je možné jej podmíněně propustit, pokud již vykonal alespoň dvacet let z tohoto trestu a zároveň je důležité vzít v potaz, zda nehrozí, s ohledem na okolnosti spáchání trestného činu, jeho opakování či spáchání jiného obdobného zvlášť závažného zločinu.

Veškeré výše uvedené případy, kdy může soud podmíněně propustit odsouzeného jsou považovány za řádné. Avšak ust. § 88 odst. 2 trestního zákoníku zakotvuje ještě mimořádný případ podmíněného propuštění na svobodu, a to v případě, kdy odsouzený za přečin svým vzorným chováním a plněním svých povinností prokázal nápravu a tím i skutečnost, že dalšího trvání trestu není potřeba. Za takové situace jej soud může propustit na svobodu i předtím, než vykoná potřebnou část trestu dle ust. § 88 odst. 1 trestního zákoníku.

Nad rámec časové podmínky je třeba splnit ze strany odsouzeného i podmínku polepšení. Tedy v případě posuzování, zda vyhovět návrhu na podmíněné propuštění, se bere v úvahu i zařazení odsouzeného ve věznici (tedy v jaké prostupné skupině a v jakém oddělení je aktuálně zařazen), dále počet odměn a za co byly odsouzenému uděleny, totéž u kázeňských trestů. Dále se posuzuje celkové chování odsouzeného ve věznici, pro vyhovění návrhu je požadováno nadstandardní chování, aktivní přístup ke vzdělávacím i výchovným činnostem a spolupráce s různými spolky, dále aktivní řešení finančních závazků odsouzeným a důležitým bodem je také sebereflexe odsouzeného a jeho náhled na spáchanou trestnou činnost. Toto posuzování dává velký prostor pro soudcovskou úvahu a z toho důvodu je potřeba i co nejstálenější judikatura.⁸⁸

⁸⁷ Ust. § 88 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸ JUDR. VÁVRA, Libor. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody II. In: *Právní prostor* [online]. Praha: ATLAS CONSULTING spol., 2021, 29. 7. 2021 [cit. 2023-03-25].

Předpokladem pro podmíněné propuštění je především skutečnost, že odsouzený povede i na svobodě řádný život, přičemž u něho není zvýšené riziko nebezpečí pro společnost spočívající v recidivě trestné činnosti. Podrobněji lze za předpoklad úspěšného podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody považovat především skutečnost, že odsouzený má v případě propuštění zajištěno ubytování, zaměstnání či jiný zdroj příjmu a zda po dobu výkonu trestu udržuje kontakt se svou rodinou či jinou blízkou osobu, která je připravena po podmíněnému propuštění odsouzenému pomoci. Dále se posuzuje trestná minulost odsouzeného, tedy zda byl již v minulosti podmíněně propuštěn, kolikrát byl soudně trestáný a za jakou trestnou činnost, příp. za jaké trestné činy byl v minulosti odsouzen. Veškeré tyto předpoklady lze souhrnně nazvat jako obligatorní předpoklady podmíněného propuštění.⁸⁹

K této problematice se mnohokrát vyjádřil i Nejvyšší soud ČR, přičemž za důležité považují například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 1 Tz 29/62 ze dne 28. 9. 1962. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud stanovil, že při posuzování chování odsouzeného nelze přihlížet k trestnému činu izolovaně, je potřeba zkoumat chování odsouzeného před spácháním trestného činu, jeho chování při samotném páčání trestného činu i jeho chování ve výkonu trestu odnětí svobody. Tyto skutečnosti jsou ve vzájemné souvislosti velmi podstatné pro posouzení, zda je odsouzený schopen se převychovat a vést řádný život pracujícího člověka.

Na druhé straně máme fakultativní předpoklady podmíněného propuštění, kterými jsou na základě ust. § 88 odst. 3 trestního zákoníku zejména ty, zda odsouzený nastoupil včas do výkonu trestu a zda odčinil škodu tím, že ji částečně nebo zcela uhradil, příp. jiným způsobem odčinil, nebo zda vydal před nástupem do výkonu trestu bezdůvodné obohacení získané trestným činem, pro který byl odsouzen. K veškerým těmto předpokladům soud přihlíží při rozhodování o podmíněném propuštění.⁹⁰

O podmíněném propuštění rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu odsouzený vykonává trest, a to na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž odsouzený trest odnětí svobody vykonává, na žádost odsouzeného nebo i bez

Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/autor-1/podminene-propusteni-z-vykonu-trestu-odneti-svobody-ii>.

⁸⁹ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 293-294.

⁹⁰ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 294.

takové žádosti. Odsouzený má možnost návrh na podmíněné propuštění podat pouze prostřednictvím věznice. Soud rozhoduje o návrhu ve veřejném zasedání. Podmíněné propuštění může také navrhnout zájmové sdružení občanů, pokud za odsouzeného nabídne záruku, že dohlédne na dovršení jeho nápravy, příp. se může pouze připojit k návrhu odsouzeného. Následně předseda senátu soudu vyrozumí o konání veřejného zasedání nejen odsouzeného, ale i poškozeného v případě, že odsouzenému byl uložen trest pro zločin. Výše uvedené zakotvuje především ust. § 331 trestního řádu. Důležitou podmínkou je ust. § 331 odst. 5 trestního řádu, který uvádí, že pokud došlo k zamítnutí návrhu odsouzeného, příp. k jeho zpětvzetí, má odsouzený možnost podat nový návrh až po uplynutí šesti měsíců od právní moci zamítavého rozhodnutí či ode dne, kdy bylo zpětvzetí návrhu doručeno soudu.

Povinností soudu je, aby vydal rozhodnutí o návrhu do třiceti dnů od jeho doručení příslušnému okresnímu soudu. Podmínkou rozhodnutí je, že musí dojít k vyslechnutí odsouzeného. Samotné veřejné zasedání se pak koná za přítomnosti soudu, zapisovatele, odsouzeného, příp. obhájce a státního zástupce, přičemž přítomnost posledních dvou jmenovaných není povinná. K veřejnému zasedání mohou být předvoláni i svědci a po provedeném dokazování, závěrečných řečech a poradě senátu soud vyhlásí své rozhodnutí, a to tak že buď odsouzeného podmíněně propustí, za stanovení zkušební doby, nebo návrh na podmíněné odsouzení zamítne.⁹¹

Soud se musí při rozhodování vyvarovat tzv. paušálnímu vyloučení možnosti podmíněného propuštění odsouzeného, kterou by vyvodil pouze z trestní minulosti odsouzeného a nezohlednil jeho případnou budoucí proměnu či nápravu, ke které by ve výkonu trestu odnětí svobody mohlo dojít. Pokud tak neučiní, porušuje tím právo odsouzeného na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a zároveň zásadu *nulla poena sine lege* dle čl. 39 Listiny, a to z toho důvodu, že fakticky zpřísní trestní postih odsouzeného bez zákonného podkladu. O tomto rozhodl Ústavní soud nálezem ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2201/16-1.

V případě, že soud vyhověl návrhu a odsouzeného podmíněně propustil z výkonu trestu odnětí svobody, stanoví zkušební dobu, která u odsouzeného za přečin může být stanovena až na tři roky a u odsouzeného za zločin na jeden až sedm let. Tato zkušební doba poté začíná běžet okamžikem propuštění odsouzeného na svobodu. Zároveň má soud možnost na základě ust. § 89 trestního zákoníku

⁹¹ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 299-300.

uložit odsouzenému dohled, který vykonává probační úředník určený soudem, a to prostřednictvím pravidelného osobního kontaktu s odsouzeným. Zároveň se po úředníkovi Probační a mediační služby v takovém případě vyžaduje součinnost při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek stanovených soudem nebo vyplývajících ze zákona. Dohled slouží zejména k možnosti odsouzeného kontrolovat, poskytovat mu pomoc a poradenství při začleňování zpět do běžného života na svobodě. Zároveň se prostřednictvím probačního dohledu nad odsouzeným předpokládá motivace, aby opětovně nedocházelo k páčání trestné činnosti.⁹²

Současně s uložením dohledu probačním úředníkem může soud uložit odsouzenému další povinnosti, a to, aby se ve stanovenou dobu v rámci zkušební doby zdržoval na předem určeném místě, obvykle se jedná o odsouzeným uvedené bydliště. Tato možnost je však ponechána pouze na úvaze soudu.⁹³ Zákon v ust. § 89 odst. 3 trestního zákoníku stanovuje i maximální dobu, po kterou lze uložit odsouzenému povinnost zdržovat se v určeném obydlí, přičemž tato době nesmí přesáhnout jeden rok, i v případech, kdy zkušební doba je stanovena na dobu delší než jeden rok.

Zkušební doba stanovená soudem slouží především k tomu, aby došlo prostřednictvím soudu k dokončení nápravy odsouzeného, která započala již ve výkonu trestu. Dále se díky této době ověří, zda k napravení pachatele, aby vedl řádný život bez trestné činnosti, není potřeba dalšího výkonu trestu odnětí svobody. Při stanovování zkušební doby by měl soud přihlížet především k chování odsouzeného ve výkonu trestu i k závažnosti jím spáchaného trestného činu.⁹⁴

Kromě výše zmiňovaných podmínek může soud při podmíněném propuštění uložit odsouzenému, aby dle svých možností nahradil škodu, příp. odčinil nemajetkovou újmu poškozenému, kterou způsobil spáchaním trestného činu, pro který byl odsouzen. Další možností, kterou ust. § 89 odst. 2 trestního zákoníku uvádí, je uložit odsouzenému povinnost vykonat práci ve prospěch poskytovatelů obecně prospěšných prací, přičemž výměra těchto prací musí být v rozmezí 50 až 200 hodin. Dále je možné uložit odsouzenému povinnost složit soudem určenou peněžní částku na pomoc obětem trestné činnosti, a to na bankovní

⁹² DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 300.

⁹³ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 147.

⁹⁴ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 300.

účet soudu, který o podmíněném propuštění rozhoduje, které může být stanovena ve výměře 2.000 Kč až 10.000.000 Kč. V tomto případě je důležité, aby soud při rozhodování o výši složené částky přihlédl k osobním i majetkovým poměrům odsouzeného a s ohledem na zjištěný stav příp. uložil odsouzenému přiměřené měsíční splátky.⁹⁵

Soud o podmíněném propuštění rozhoduje formou usnesení, proti němuž je obecně přípustná stížnost., která v tomto případě disponuje odkladným účinkem. Jen státní zástupce může podat stížnost proti usnesení, kterým se schvaluje návrh na podmíněné propuštění. Odsouzený a ředitel věznice mohou podat stížnost proti usnesení, kterým se schvaluje návrh na podmíněné propuštění, avšak pouze proti výroku o stanovení délky zkušební doby. Proti usnesení soudu, kterým se návrh na podmíněné propuštění zamítá, mohou podat stížnost státní zástupce, odsouzený i ředitel věznice. Pro ředitele věznice platí podmínka, že stížnost proti oběma usnesení může podat pouze v případě, že soud rozhodoval o návrhu o podmíněném propuštění odsouzeného, který byl podán soudu právě ředitelem věznice.⁹⁶

Obecně lze o institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody říci, že se jedná o významný institut v rámci sankčního systému trestního práva. Jedná se o specifický prostředek realizace sankční politiky, který je zaměřený především na posilování pozice nepodmíněného trestu odnětí svobody jakožto ultima ratio. Dalším důležitým významem toho institutu je především jeho využívání při resocializaci odsouzeného, neboť napomáhá naplnit účel uloženého trestu, čímž napomáhá trestu realizovat jeho ochrannou funkci.⁹⁷

K této problematice se v komentáři k trestnímu zákoníku JUDr. Púry vyjadřuje takto: „*smysl podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody není v tom, aby za dobré chování, případně za dobrou práci ve výkonu trestu byl pachatel automaticky propuštěn po odpykání stanovené části trestu bez zřetele na to, jaká je prognóza jeho chování. Podmíněné propuštění je namístě jen tehdy, jestliže vzhledem ke všem okolnostem, které mohou mít v tomto směru význam, je odůvodněn předpoklad, že odsouzený povede i na svobodě řádný život a že tu není pro společnost příliš velké riziko recidivy.*“⁹⁸ S jeho tvrzením nelze jinak než plně

⁹⁵ Ust. § 89 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁶ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 301.

⁹⁷ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 148.

⁹⁸ PÚRY, F. In: ŠÁMAL, P. a kol. *trestní zákoník I. Obecná část (§ 1-139). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 925.

souhlasit. Zároveň je dle mého názoru v tomto tvrzení obsažena základní podstata institutu podmíněného propuštění.

Po propuštění z výkonu trestu soud sleduje chování odsouzeného prostřednictvím probačního úředníka, pokud mu byl přidělen, ten má povinnost soud pravidelně informovat o průběhu výkonu dohledu nad odsouzeným, a to minimálně jednou za šest měsíců, dále prostřednictvím pravidelných kontrol Rejstříku trestů, prostřednictvím zpráv z místa bydliště i prostřednictvím zprávy vyžádaných Policií ČR. Díky těmto informacím má soud přehled o tom, zda se odsouzený nedopouští páchaní trestné činnosti, a zároveň disponuje informacemi, zda odsouzený řádně pracuje, zda se zdržuje ve svém místě bydliště, zda náležitě plní své finanční závazky a zda dodržuje jemu uložená přiměřená omezení a povinnosti.⁹⁹

Soud následně posuzuje, zda se odsouzený ve zkušební době osvědčil či nikoliv. Tento postup upravuje především ust. § 91 trestního zákoníku. Ten uvádí, že pokud se odsouzený, který byl podmíněčně propuštěn, osvědčil převážně tím, že ve zkušební době vedl spořádaný život, nepáchal trestnou činnost, vyhověl soudem uloženým podmínkám, může soud vyslovit, že se odsouzený osvědčil.

V opačném případě, pokud soud dospěje na základě výše uvedených zjištění k závěru, že se odsouzený ve zkušební době neosvědčil, může soud vydat rozhodnutí, ve kterém uloží odsouzenému povinnost vykonat zbytek trestu odnětí svobody. Výjimečně může na základě výše uvedeného zákonného ustanovení soud uložit dodatečně odsouzenému dohled, přiměřeně prodloužit zkušební dobu, avšak maximálně o dva roky, anebo stanovit jiná, dosud neuložená přiměřená omezení či povinnosti, která mají směřovat k tomu, aby odsouzený vedl na svobodě spořádaný život.

Takovéto rozhodnutí musí soud vydat do jednoho roku od uplynutí zkušební doby, pokud tak neučiní, považuje se odsouzený za osvědčeného. Výjimku tvoří situace, kdy k vydání rozhodnutí o neosvědčení došlo z viny odsouzeného. Důvodem pro takovou situaci může být například častá změna pobytu odsouzeného, aniž by takováto změna byla oznámena příslušným orgánům. Z tohoto důvodu je tedy soudu znemožněno v dané lhůtě vykonat veškerá šetření, která jsou k posouzení osvědčení odsouzeného potřeba.¹⁰⁰

⁹⁹ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 302.

¹⁰⁰ Tamtéž.

Vězeňská služba České republiky na svém webu pravidelně zveřejňuje statistiky týkající se trestu odnětí svobody. Z této statistiky je možné zjistit i údaje o počtu schválených návrhů na podmíněné propuštění, například v únoru 2022 bylo schváleno 78 návrhů bez uloženého dohledu a 105 návrhů s uloženým dohledem nad odsouzeným.¹⁰¹ Naopak v únoru 2023 bylo schváleno 69 návrhů bez uloženého dohledu a 119 návrhů s uloženým dohledem.¹⁰² V únoru roku 2021 byl zaznamenán větší počet schválených návrhů než v následujících dvou letech, a to 86 schválených návrhů bez uloženého dohledu a 145 návrhů s uloženým dohledem.¹⁰³ Avšak z uvedených údajů je zřejmé, že meziročně se od sebe čísla schválených návrhů výrazně neodchylují.

3.4. Trestní politika

Trestní politikou státu rozumíme především snahu státu o ochranu základních lidských práv a svobod. Její konkretizace lze nalézt v trestní legislativě právního řádu, a to jak hmotněprávní, tak i procesněprávní, dále také v uspořádání orgánů či institucí, které zajišťují uplatňování trestněprávních norem. Jedná se tedy o součást veřejné politiky státu spadající do oblasti trestního práva a kriminality, která směřuje zejména k účinnému boji se zločinností a prevenci sociálně patologických jevů. Zároveň využívá poznatků z vědních oborů, kterým je například kriminologie, a následně je promítá do legislativy.

Mezi autory literatury zabývající se trestní politikou dochází k rozporu, zda trestní politiku lze řadit mezi samostatné disciplíny v oblasti kriminálních věd, či nikoliv. Zároveň každý z autorů má vlastní vymezení pojmu trestní politiky, avšak všichni se shodují, že se jedná o určitou část systému práva, která zajišťuje určitá opatření proti kriminalitě.

Oto Novotný ve své knize řadí trestní politiku mezi samostatné disciplíny v oblasti kriminálních věd. Tedy ji řadí mezi kriminologii, trestněprávní vědu, kriminalistiku a kriminální politiku.¹⁰⁴

Pro vymezení pojmu trestní politiky je potřeba ji rozlišovat na trestní politiku v širším smyslu a trestní politiku v užším smyslu. Pod trestní politiku

¹⁰¹ Měsíční statistické hlášení za měsíc únor 2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha, 2022, 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2022-1>.

¹⁰² Měsíční statistické hlášení za měsíc únor 2023. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha, 2023, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2023>.

¹⁰³ Měsíční statistické hlášení za měsíc únor 2021. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha, 2021, 2021 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2021>.

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol.: *Kriminologie*. Druhé vydání. Praha, ASPI Publishing, 2004, str.26-30.

v širším smyslu lze řadit veškeré činnosti a opatření, které uplatňují nejen zákonodárci, ale i exekutivní orgány, státní i nestátní organizace či občanské aktivity, které se zaměřují zejména na kontrolu kriminality, její potlačení a prevenci. Naopak pod trestní politiku v užším smyslu lze řadit trestní zákonodárství a činnosti či opatření orgánů činných v trestním řízení, dále aktivity dalších subjektů, a to v rozsahu, ve kterém se orientují na kontrolu kriminality.¹⁰⁵

Pro správné vymezení pojmu lze vytyčit pár základních definičních prvků trestní politiky, kterými jsou souvislost s obecnou politikou, zaměření na kriminalitu a další sociálně patologické jevy, souvislost s trestní legislativou a systémem trestní justice a využívání prostředků trestního práva.¹⁰⁶

Významnou součástí trestní politiky je i hodnocení její účinnosti. Při tomto hodnocení se bere v potaz zejména růst či pokles zločinnosti za dané období, výskyt recidivy či výše nákladů na boj s kriminalitou.¹⁰⁷

Jak již bylo uvedeno výše, na trestní politice se podílí i nestátní organizace, kterou je například Bílý kruh bezpečí. Tato organizace vznikla za účelem pomoci obětem kriminality a domácího násilí. Zřizuje bezplatnou nonstop telefonní linku, včetně linky krizové pomoci a centrály v Praze. Dále zřizuje intervenční centrum v Ostravě a nesčetně mnoho poboček na celém území České republiky, kde pracují sociální pracovníci připraveni pomoci obětem kriminality a domácího násilí. Tato organizace je zapsána v Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV, v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, je aktivním členem Victim Support Europe. V rámci trestního zákonodárství má významnou úlohu v tom, že předkládá podněty k zákonodárným iniciativám a spolupracuje při tvorbě nových právních předpisů, zjm. zákonů. Další významnou úlohou této organizace je pořádání výcviků, konferencí a přednášek pro veřejnost a vydávání informačních materiálů.¹⁰⁸

Velký význam v trestní politice má především právní povědomí a vzdělanost společnosti, neboť pro správnou účinnost práva je třeba, aby ti, jimž je určeno, měli možnost řídit se jeho obsahem. S tím souvisí předpoklad objektivní i subjektivní možnosti se s tímto obsahem seznámit. Běžný člověk má dle JUDr.

¹⁰⁵ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, str. 7.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, str. 8.

¹⁰⁸ Poslání a činnost. In: *Bílá kruh bezpečí* [online]. Praha [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>.

Šámala jen omezené možnosti, jak se seznámit s obsahem nejen trestního práva, jestliže vezmeme v úvahu jeho vědomostní a časové možnosti a zároveň komplikovanost a kvantitu právních textů, které jsou navíc přetvářeny až judikaturou soudu a sjednocovány nejvyššími soudy a Ústavním soudem ČR.¹⁰⁹

Mezi důležité prameny trestní politiky lze řadit tedy Ústavu ČR, Listinu základních lidských práv a svobod, platné zákony i další normativní akty, dále na ně navazující opatření exekutivních orgánů a samozřejmě také rozhodnutí obecných soudů a nálezy Ústavního soudu ČR.

Trestní politika jako taková se také významně realizuje v trestním řízení. Významným aspektem, který trestní řízení má, je především neustálý střet dvou opačných požadavků, a to účinný postup orgánů činných v trestním řízení a ochrana práv a svobod člověka. V souvislosti se smyslem trestní politiky je tedy třeba dát orgánům činným v trestním řízení účinné nástroje, díky kterým dojde k odhalení a vyšetření trestných činů a zároveň k potrestání pachatele takového trestného činu. Naopak je stále potřeba respektovat zásady demokratického právního státu a základní lidská práva a svobody. Cílem trestní politiky je tedy především nelézt kompromis mezi těmito dvěma požadavky, přičemž skutečný poměr mezi nimi, který se projevuje v právním řádu i justiční praxi, je představitelem trestní politiky daného státu.¹¹⁰

V roce 2021 došlo ke třetímu zasedání Rady vlády pro lidská práva, při kterém došlo k projednání a přijetí tezí trestní politiky vypracované Úřadem vlády ČR, přesněji Pracovní skupinou k trestní politice při Radě vlády pro lidská práva. Tyto teze vznikly zejména za účelem iniciovat odbornou diskuzi k potřebě vzniku ucelené koncepce trestní politiky a reagují na aktuální stav, ve kterém chybí přesně formulované vize české trestněprávní politiky jako celku.

Celkem bylo představeno dvanáct tezí trestní politiky, kterými jsou: účel trestní politiky, subsidiarita trestní represe a kriminalizace, identifikace příčin kriminality a reakce na tyto příčiny, cíle trestního práva (ukládání trestních sankcí a jejich účel, cíle trestního řízení, účel výkonu trestních sankcí), odklony a alternativy k potrestání, konzistentnost rozhodování, trestní sazby, zacházení s pachateli, penitenciární a post-penitenciární péče, pomoc obětem trestných činů,

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel a Jan STRYA. Trestní právo a trestní politika. In: *Česká justice* [online]. Praha: Media Network, 2018, 10. 11. 2018 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/pavel-samal-jan-strya-trestni-pravo-trestni-politika/>.

¹¹⁰ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, str. 12-13.

vzdělávání v rámci justice a trestní spravedlnost a veřejnost.¹¹¹ Souhrn těchto tezí dává jasnou představu, co vše lze podřadit pod pojem trestní politiky a čím vším se trestní politika zabývá.

Výše uvedené teze trestní politiky se zabývají několika body souvisejícím s trestní politikou Českého republiky a trestním právem České republiky jako takovým. Je zde zakotven účel trestní politiky, kterým je „ochrana společnosti prostřednictvím prevence kriminality, vytváření předvídatelného a spravedlivého systému trestní justice, zajištění spravedlnosti pro všechny zúčastněné a náprava narušených společenských vztahů, spojená s minimalizací újmy způsobené trestnou činností a s pomocí a podporou obětem trestných činů“.¹¹² Z této definice je zřejmé, že trestní politika necílí pouze na prevenci kriminality a spravedlnost trestněprávního systému, ale snaží se i o nápravu společenských vztahů, náhradu způsobené újmy i podporu obětem trestných činů.

Dalšími zmíněnými tezemi je například subsidiarita trestní represe a kriminalizace, či cíle trestního práva, kterými jsou především ochrana společnosti před trestnou činností, spravedlivá a přiměřená reakce společnosti na spáchanou trestnou činnost, vedení pachatele k přijetí odpovědnost a uvědomění si svého protiprávního jednání, vč. újmy, kterou poškozenému způsobil, aj.

Proces tvorby trestní politiky je velmi složitý systém, při kterém dochází k neustálému hledání nových a osvědčených prostředků kontroly a boje s kriminalitou. Základním úkolem trestní politiky je především reforma trestního práva, která by měla být provedena rekonstrukcí jak hmotného, tak i procesního kodexu.¹¹³ Tento úkol doposud nebyl naplněn, i přestože trestní zákoník i trestní řád prošly mnoho významnými či méně významnými novelizacemi.

Velký význam v oblasti trestní politiky mají i média, neboť hrají významnou roli při zvyšování povědomí společnosti o trestní politice. V dnešní době média a obzvláště sociální sítě disponují velkou popularitou ve společnosti. Z tohoto důvodu mají značný potenciál pro využití, a to zejména pro prevenci kriminality a rozšíření veřejného povědomí, avšak tento potenciál není téměř

¹¹¹ SEKRETARIÁT RADY VLÁDY ČR PRO LIDSKÁ PRÁVA. Teze trestní politiky. In: *Vláda České republiky* [online]. Praha, 2021, 2021 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/Teze-trestni-politiky_1.pdf.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), str. 91.

využíván.¹¹⁴ Lze si především na sociálních sítích všimnout snah o využití takového prostředku, zejm. sociální sítě Policie ČR, členů vlády, státních orgánů, apod., avšak stále nedochází ke stoprocentnímu využití tohoto prostředku, který by pomohl státu seznámit společnost s jeho trestní politikou.

3.5. Slabiny a rizika trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody jako takový disponuje mnoha slabinami a riziky, které mohou být významné nejen pro odsouzeného, ale i jeho rodinu a společnost. Obecně bych odsouzené rozdělila do dvou skupin, a to ty, kteří vykonají trest odnětí svobody jednou a opravdu dojde k jejich nápravě a ty, kteří lze považovat za recidivisty, neboť po výkonu trestu nedojde k nápravě a opětovně páchají trestnou činností.

Významným problémem, který v případě trestu odnětí svobody vidím, je především negativní dopad na odsouzeného v rámci společnosti. Po výkonu trestu dochází k obtížnému návratu do běžného života a společnosti, neboť takové osoby jsou společností odsuzovány.

Mezi negativní dopady lze řadit například obtížné zajištění pracovní pozice, neboť většina zaměstnavatelů před nástupem do práce požaduje výpis z Rejstříku trestů. Na základě záznamů, které v Rejstříku trestu odsouzený má, se automaticky stává pro potenciálního zaměstnavatele nedůvěryhodnou a nebezpečnou osobou.

Zajištění pracovní pozice v co nejkratší době po propuštění představuje významný krok k dokončení nápravy pachatele, k jeho resocializaci a zároveň snižuje riziko recidivy. Tato skutečnost vychází z trestní praxe, kdy odsouzený, který nemá možnost se uživit legálním způsobem, opět přistoupí k nelegální činnosti. Významnou úlohu k dokončení nápravy odsouzeného po propuštění má zajištění kvalitní pracovní pozice i kontakt s osobami, které nemají sklony k protiprávnímu jednání. Takovéto kontakty mohou pomoci odsouzenému k vedení řádného života.

V souvislosti s obtížností sehnat si kvalitní zaměstnání je problémem výkonu trestu odnětí svobody i ubytování odsouzeného. Po propuštění z výkonu trestu můžeme odsouzené dělit do tří kategorií, tedy ty, kteří mají ubytování zajištěné u rodiny, ty, kteří disponují vlastním bydlením a ty, kteří po propuštění nemají kam jít. V případě třetí možnosti se z odsouzeného může postupně stát

¹¹⁴ ŠÁMAL, Pavel a Jan STRYA. Trestní právo a trestní politika. In: *Česká justice* [online]. Praha: Media Network, 2018, 10. 11. 2018 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/pavel-samal-jan-strya-trestni-pravo-trestni-politika/>.

bezdomovec. Tato skutečnost následně zcela zmaří snahu výkonu trestu o nápravu odsouzeného a jeho resocializaci.

Další pro mne zcela významnou slabinou trestu odnětí svobody jsou dopady tohoto trestu na rodinu odsouzeného a jeho vazby k rodině. Při dlouhodobém odloučení např. otce a jeho dětí může dojít k nenávratnému narušení jejich vzájemného pouta, které se bude jen těžce obnovovat. Zároveň bývá rodina velkým motivátorem pro odsouzeného, aby vykonával trest řádně. Samozřejmě je důležité zdůraznit, že při výkonu trestu odnětí svobody nedochází k naprostému odloučení odsouzeného od rodiny. Vzájemný kontakt je zprostředkováván především formou návštěv, i možnosti přerušit výkon trestu za účelem návštěvy rodiny.

V případě slabin a rizik výkonu trestu odnětí svobody je třeba zmínit i tzv. pojem prizonizace. Jde o jev, kdy u odsouzeného dochází k izolování od jemu doposud známého světa a jeho zavření s osobami, které vykazují kriminální chování. Odsouzený se postupně při výkonu trestu začíná sžívat s vězeňským životem, začíná si osvojovat místní zvyky a zároveň přichází do kontaktu s jinými trestanými osobami, při kterém si vyměňují informace, čímž může docházet k prohlubování jeho kriminálních znalostí. Odsouzený zde může přijít do kontaktu s drogami, může si zde nalézt „přátele“, se kterými následně po propuštění vykoná další protiprávní čin, aj.

4. Komparace

Tato kapitola se zabývá především srovnáním českého sankčního systému s jinými zeměmi, a to především se Slovenskem, Německem, Anglií, Spojenými státy americkými. Každá z těchto zemí má odlišnou právní úpravu a odlišný sankční systém oproti českému.

V rámci srovnání jsou daleko větší odlišnosti ve Spojených státech amerických, neboť do právních úprav evropských států se promítá evropský model trestního práva. Samotný trest odnětí svobody má ve všech zemích nezastupitelné místo, přičemž jednotlivé úpravy se od sebe mohou vzájemně inspirovat. Při tomto srovnání se zaměřím na právní úpravu trestu odnětí svobody.

4.1. Slovensko

Stejně jako v České republice i na Slovensku představuje primární trest odnětí svobody jednu z nejdůležitějších trestních sankcí. Tento trest se ukládá na základě slovenského zákona č. 300/2005 Sb., trestný zákon, ve znění pozdějších

předpisů, a to všem fyzickým osobám, bez ohledu na věk (tedy dospělému i mladistvému).¹¹⁵

Právní úprava výkonu trestu je na Slovensku velmi roztržena, neboť je obsažena v mnoha trestních předpisech, jedná se např. o Ústavu č. 460/1992 Sb., ustanovení trestného zákona, který upravuje obecná východiska ukládání trestu, ustanovení trestního řádu ve IV. části, ustanovení zákona o výkonu trestu odnětí svobody, řád pro výkon trestu odnětí svobody a ústavní řády.¹¹⁶

Dle Velkého komentáře k trestnému zákonu je trest odnětí svobody na Slovensku považován za základní a nejpřísnější sankci, kterou lze v rámci systému trestů nalézt. Tento trest lze uložit jako trest na dobu určitou, maximálně však na dobu dvaceti pěti let, nebo na doživotí, a to na základě ust. § 46 trestného zákona. Největším rozdílem oproti české právní úpravě je především skutečnost, že horní hranici dvaceti pěti let na Slovensku za žádných okolností nelze překročit.¹¹⁷

Trest odnětí svobody se vykonává na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí trestního soudu, ve kterém soud zároveň stanoví typ ústavu pro výkon trestu odnětí svobody, do kterého má být odsouzený přiřazen k výkonu trestu. Zákon v ust. § 48 trestného zákona stanovuje tři druhy ústavu, jedná se o ústav s minimálním stupněm střežení, středním stupněm střežení a maximálním stupněm střežení. Poslední stupeň je určen pro odsouzené na doživotí či pro zvlášť závažný zločin, přičemž ubytování probíhá v celách, které se zamykají a pohyb mimo tyto cely je možný pouze pod dohledem. Výkon práce odsouzených zařazených do nejpřísnějšího stupně se vykonává pouze v ústavu a návštěvy zde probíhají nekontaktním způsobem.¹¹⁸

Zákon, stejně jako v České republice, určuje kritéria, na jejichž základě soud rozhoduje o zařazení odsouzeného do ústavu pro výkon trestu odnětí svobody, a to především v ust. § 48 trestného zákona.

Uložení trestu odnětí svobody na doživotí má na Slovensku dvě možnosti, fakultativní ukládání tohoto trestu je upraveno v ust. § 47 odst. 1 trestného zákona, na základě kterého je možné tento trest uložit pouze pachateli trestné činu, za který

¹¹⁵ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 73.

¹¹⁶ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 73-75.

¹¹⁷ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 170-171.

¹¹⁸ BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020, str. 75-76.

to výslovně zákon povoluje. Při tomto ukládání musí dojít ke kumulativnímu naplnění dvou dalších podmínek, tedy uložení tohoto trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a zároveň není naděje, že by došlo k nápravě pachatele mírnějším trestem.¹¹⁹

Obligaturní ukládání je naopak zakotveno v ust. § 47 odst. 2 trestného zákona, kdy se k předchozím podmínkám přidává jedna další, specifická podmínka kdy, pokud se pachatel již dvakrát dopustil taxativně vyjmenovaných trestných činů, může mu být soudem uložen trest odnětí svobody na doživotí.¹²⁰

I na Slovensku existuje institut podmíněného propuštění, který je upraven ust. § 66 a násl. trestného zákona. Stejně jako v České republice je podmínkou zejména vzorné chování odsouzeného během výkonu trestu a vykonání trestu v určité délce. Odsouzený za přečin může být propuštěn po vykonání poloviny doby trestu, odsouzený za zločin po vykonání dvou třetin a odsouzený za zvlášť závažný zločin po vykonání čtyř pětín trestu. V případě odsouzeného na doživotí jej lze propustit, pokud vykonal alespoň dvacet pět let trestu, avšak pokud mu byl trest odnětí svobody na doživotí uložen opětovně, není možné využít institutu podmíněného propuštění.¹²¹

4.2. Německo

Německá právní úprava trestu odnětí svobody se nachází v trestním zákoníku *Strafgesetzbuch* („SGB“) z roku 1871. Tento zákoník rozlišuje trestní sankce na tresty a nápravně a zabezpečovací opatření. Dle tohoto zákoníku jsou základními tresty především trest odnětí svobody a pokuta, další možností je například zákaz řízení motorových vozidel, trest na majetku či ztráta způsobilosti k úřadu.¹²²

Trest odnětí svobody v Německu lze uložit buď jako časově určený či na doživotí. Obecně se primárně ukládá trest odnětí svobody na dobu určitou, pokud trestní zákon nestanoví jinak, a to minimálně na dobu jednoho měsíce a maximálně na dobu patnácti let.¹²³ Německé trestní právo nepovoluje mimořádné zvýšení

¹¹⁹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 171-172.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 172.

¹²² KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 41.

¹²³ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 165.

sazby u trestu odnětí svobody, tudíž nad hranici patnácti let lze uložit pouze trest odnětí svobody na doživotí.

Doživotní trest lze v Německu na základě trestního zákoníku obligatorně uložit za vraždu, kvalifikovaný případ zabití, genocidu, zločin proti lidskosti či válečný zločin, fakultativně jej lze uložit za přípravu útočné války, velezradu proti spolku, kvalifikovaný případ velezrady vůči státu, vyzrazení státního tajemství a kvalifikovaný případ jednání ohrožujícího mír. Doživotní trest lze uložit i za trestné činy spáchané dle mezinárodního trestního zákoníku z roku 2002 *Völkerstrafgesetzbuch* („VStGB“), kterými jsou například již výše zmiňovaná genocida, zločin proti lidskosti či válečný zločin.¹²⁴

Trest se vykonává ve věznicích, které se dělí na otevřené a uzavřené, přičemž zákoník nerozlišuje mezi výkon trestu na určitou dobu a výkon trestu na doživotí. Velkým rozdílem oproti české právní úpravě je především to, že režim výkonu trestu je v Německu nejednotný, neboť každá ze zemí si jej upravuje svými podzákonými předpisy. Další zajímavostí německé právní úpravy je skutečnost, že zpřísnit trest odnětí svobody lze např. upoutáním odsouzeného na nohou, či neomezeným umístěním na samotce, a to zejména v případě snahy o útěk či při nebezpečí sebevraždy.¹²⁵

Německé trestní právo umožňuje podmíněně propustit odsouzeného, přičemž nejsou nikde zakotvena jasná pravidla pro propuštění z výkonu trestu na dobu určitou. Obecně lze propustit odsouzeného po vykonání dvou třetin trestu, minimálně však po šesti měsících výkonu trestu.¹²⁶

V případě propuštění z trestu na doživotí je potřeba, aby odsouzený vykonal alespoň patnáct let z uloženého trestu. Rozhodnutí o žádosti odsouzeného o podmíněném propuštění vydává speciální trestní senát krajského soudu, který je složen ze tří profesionálních soudců. Při posuzování, zda žádosti vyhovět, bere senát v potaz především ochranu společnosti, tedy zda se odsouzený v budoucnu opět dopustí trestné činnosti. Pokud dojde k zamítnutí žádosti, má odsouzený možnost opětovného podání až po dvou letech.¹²⁷

¹²⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, str. 34.

¹²⁵ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, str. 36.

¹²⁶ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 166.

¹²⁷ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, str. 35.

4.3. Anglie

Základním právním nástrojem, který reguluje ukládání jednotlivých trestů a jejich výměry je Criminal Justice act. Tento nástroj rozšiřuje používání komunitních sankcí a pokut za méně závažné trestné činy. Zároveň je třeba zdůraznit, že celý britský systém trestání je založen především na tradici velmi obsáhlého systému trestů a zároveň zde mají soudy široké možnosti uvážení, jaký druh trestu a jakou výměru odsouzenému uložit.¹²⁸

Na rozdíl od české úpravy má anglická stále možnost uložit pachateli trest smrti, avšak pouze za vlastizradu, vojenské trestné činy či delikty, k jejichž spáchání došlo za výjimečných okolností jako je např. branná pohotovost státu či válečný stav.¹²⁹

Nepodmíněný trest odnětí svobody se má ukládat pouze u činů natolik vážných, že není možné uložit pachateli jiný trest. Tento trest lze uložit na časově určenou dobu nebo na doživotí, přičemž zákon stanovuje hranice, pro uložení tohoto trestu. Trest odnětí svobody na doživotí lze uložit pouze za zvlášť závažný zločin vraždy¹³⁰, přičemž zákon dělí minimální dobu výkonu trestu odnětí svobody u vraždy do tří kategorií. Celý doživotní trest je potřeba vykonat ve výjimečných případech, kdy dojde k úmyslnému usmrcení dvou či více osob, či sadistické vraždě dítěte. Minimálně třicet let je potřeba vykonat v případě vraždy policisty nebo příslušníka Vězeňské služby, dále pokud došlo ke spáchání vraždy střelnou zbraní, v případech sexuálních či sadistických vražd a dále při spáchání vraždy pro příslušnost k určité rase. Zbylé, výše neuvedené vraždy, mají minimální délku vykonání trestu ve výši patnácti let.¹³¹

V roce 2005 došlo k zavedení dvou nových forem dlouhodobých trestů odnětí svobody, kterými jsou trest odnětí svobody pro veřejnou ochranu a rozšířený trest. Tyto tresty jsou určeny osobám, které jsou považovány za nebezpečné násilníky. Na rozdíl od trestu pro veřejnou ochranu je rozšířený trest časově určitý, kdy je složen z příslušné délky trestu odnětí svobody a určené zkušební doby.¹³²

¹²⁸ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 150.

¹²⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 53.

¹³⁰ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 54.

¹³¹ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 151.

¹³² KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 151.

Samotný výkon trestu odnětí svobody je v Anglii upraven zákonem o výkonu trestu z roku 1952, vězeňskými pravidly a dalšími nařízeními a instrukcemi. Tresty se vykonávají ve výchovných věznicích určených pro dospělé osoby, příp. v institucích určených pro mladistvé. Klasifikaci odsouzených z hlediska bezpečnosti spadá do pravomoci ministra spravedlnosti. Dle potřeby bezpečnostního opatření jsou odsouzení rozdělováni do čtyř kategorií označených A–D, přičemž A je střežena nejpřísněji, zatímco D nejmírněji. Stejně jako v České republice, i v Anglii je tato klasifikace významná zejména při rozhodování o podmíněném propuštění.¹³³

4.4. Spojené státy americké

Z toho důvodu, že Spojené státy americké jsou federací, tedy jsou složeny z mnoha států, neexistuje zde komplexní právní úprava trestního práva. Každý stát disponuje vlastními trestními zákony, ve kterých jsou obsaženy obecné zásady ukládání jednotlivých trestů.

Federální vláda USA disponuje pouze omezenými pravomocemi při ukládání zákonů státům. Dále je zde problémem vzájemné působení politiky státu s federálním zákonem a v neposlední řadě úloha Nejvyššího soudu USA při výkladu ústavy. Veškeré tyto skutečnosti kladou velký důraz na autonomii jednotlivých států a zároveň jim dává značné pravomoci rozhodovat.¹³⁴

Obecně lze říci, že v USA jsou zakotveny čtyři tresty, které lze za trestné činy uložit, jedná se o pokutu, probaci nebo jiný výchovný program, nepodmíněný trest odnětí svobody a ve většině států stále ještě platný trest smrti. V praxi lze nepodmíněný trest odnětí svobody rozdělit do tří kategorií, a to určitý, neurčitý a definitivní. Určitým trestem se rozumí trest uložený na určitou dobu, kterou stanoví soudce, neurčitým trestem rozumíme trest, který má rozsudkem stanovenou dolní i horní hranici a skutečnou délku tohoto trestu určuje až orgán, který rozhoduje o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu. Poslední možností je tzv. trest definitivní, jedná se o trest s pevně danou dobou odnětí svobody, přičemž zde není možnost podmíněného propuštění.¹³⁵

¹³³ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 151-152

¹³⁴ GARLAND, David. Proč mají Spojené státy trest smrti. In: *American Center U.S. Embassy Prague* [online]. Praha [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/o-usa/zeptali-jste-se/proc-maji-spojene-staty-trest-smrti/>.

¹³⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, str. 59.

Co se týče trestu smrti, v USA neexistuje jednotná legislativa ani praxe, která by jej upravovala. Každý stát se k tomuto trestu staví odlišně. Více než polovina států USA stále ještě má zákonem povolený trest smrti, avšak jen menšina z nich jej skutečně aplikuje na odsouzených. V praxi lze trest smrti uložit pouze za trestný čin vraždy, a to s přitěžujícími okolnostmi, které významně zvyšují závažnost protiprávního jednání.¹³⁶

Podstatné v souvislosti s trestem smrti je zejména výrazný rozdíl oproti evropskému zřízení, kdy Kongres USA nemá žádnou zákonnou pravomoc, aby mohl zrušit zákony jednotlivých států v oblasti trestního práva. Tato pravomoc je svěřena pouze státům a to Ústavou. Zároveň Kongres USA nedisponuje ani pravomocí uložit jednotlivým státům zrušení takového zákona, z tohoto důvodu by ke zrušení zákonů muselo dojít jednotlivě v daných státech, a to z vlastní vůle.¹³⁷

¹³⁶GARLAND, David. Proč mají Spojené státy trest smrti. In: *American Center U.S. Embassy Prague* [online]. Praha [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/usa/zeptali-jste-se/proc-maji-spojene-staty-trest-smrti/>.

¹³⁷ Tamtéž.

5. Závěr

V úplném závěru této předkládané diplomové práce bych ráda posoudila, jaký je smysl a účel trestu odnětí svobody na základě zjištěných informací a zda dochází k jeho naplnění. Ze zpracované diplomové práce vyplývá, že hlavním smyslem a účelem trestu odnětí svobody je především ochrana společnosti před nezákonným jednáním pachatele a zároveň snaha o nápravu jedinců, kteří páchají trestnou činnost na úkor společnosti. Závěr, zda trest dosahuje svého účelu je především individuální záležitostí, neboť každý může dojít k odlišnému závěru v návaznosti na seznámenou problematikou.

Dle mého názoru má trest odnětí svobody značné mezery, co se týče nápravy pachatele a jeho odrazení od páchání další trestné činnosti. Pro některé odsouzené, slouží výkon trestu odnětí svobody spíše jako ubytovna, kam se vracejí, neboť zde mají zajištěnou stravu, přijatelné hygienické podmínky, pracovní pozici, a to vše bez jakékoliv vlastní iniciativy. Nastavit snahu o nápravu chování pachatele tak, aby nedocházelo k porušování základních lidských práv a svobod a zároveň přesvědčivě naplňovala svůj účel, je velmi těžké. Z tohoto důvodu je pojem trestní politika velmi důležitý, neboť ta se snaží zajistit rovnováhu mezi základními lidskými právy a svobodami osob a zároveň zajištění nápravy pachatele trestného činu.

Cílem diplomové práce bylo především vytvořit ucelený dokument, který seznámí čtenáře se základními pojmy trestu odnětí svobody, čímž mu poskytne komplexní, logicky strukturovaný a ucelený náhled na danou problematiku.

V úvodní kapitole jsem se věnovala historii trestního práva. První podkapitola byla věnována vývoji trestání jako takového na území našeho státu, kde významnou změnou v průběhu let byla především změna účelu trestu, kdy se postupně upouštělo od msty a zaměřovalo se spíše na budoucí ochranu společnosti. Druhá podkapitola se zabývá vývojem trestu odnětí svobody.

Další kapitola je stěžejní kapitolou této diplomové práce, zabývá se titulním tématem, tedy trestem odnětí svobody. Zde dochází k zakotvení trestu v rámci právních předpisů, k vysvětlení jeho účelu, kdy následně se podkapitoly zabývají uložením trestu odnětí svobody, a to jak na určitou dobu, tak na doživotí. V souvislosti s tím bylo potřeba zmínit instituty mimořádného zvýšení či snížení trestu, či uložení výjimečného trestu a také uložení trestu odnětí svobody, jakožto trestu náhradního, nikoliv primárního. Další podkapitola se zabývá výkonem trestu

a vychází především ze zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. V této podkapitole došlo k rozdělení věznic na věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou a k jejich podrobné definici. Následně se práce zabývá způsobem diferenciací vězňů, související s umístováním a přemístováním vězňů. Následně se práce zaměřuje na život odsouzeného ve vězení, přičemž zde jsem čerpala zejména z exkurze z února 2023 uskutečněné ve vazební věznici Ruzyně. Poslední podkapitola vysvětluje pojem program zacházení, na základě jakých podkladů se odsouzenému určuje a k čemu tento program slouží.

Dalším důležitým institutem souvisejícím s trestem odnětí svobody a kterým se diplomová práce zabývá, je podmíněné propuštění, neboť jde o významný motivační prvek, který odsouzeného motivuje k nápravě a řádnému chování při výkonu trestu.

V souvislosti s trestem odnětí svobody je potřeba zmínit i pojem trestní politika, kterým se zabývá čtvrtá podkapitola druhé kapitoly. Jedná se o prvek státní politiky, který se snaží nalézt rovnováhu mezi základními lidskými právy a povinnostmi a napravením pachatelů za účelem snížení kriminality ve státě. Poslední podkapitolou této kapitoly jsou slabiny a rizika trestu odnětí svobody, kde se zaměřuji převážně na problémy, které v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody vidím já osobně.

Poslední kapitola této diplomové práce se zabývá srovnáním právní úpravy trestu odnětí svobody českého státu s právními úpravami jiných zemí, a to Slovenskem, Německem, Anglií a Spojenými státy americkými, přičemž největších odchylek si lze všimnout především ve srovnání se Spojenými státy americkými, kde ještě ve více než polovině států je nejpřísnějším trestem nikoliv trest odnětí svobody, nýbrž trest smrti, byť ne ve všech těchto státech je aplikován.

Pro úplný závěr této diplomové práce mohu zhodnotit českou právní úpravu trestu odnětí svobody a jeho výkonu spíše kladně. Zákonodárce se přes veškeré překážky snaží obecně stanovit kritéria pro rozhodování a ukládání tohoto trestu, přičemž ponechává přiměřenou možnost k libovůli soudu, aby bylo možné přijatelně reagovat na konkrétní případy.

6. Seznam použité literatury

6.1. Knižní publikace

BRUNOVÁ, Markéta. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice: komentář*. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4.

DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RASZKOVÁ, Tereza (eds.). *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7676-066-0.

KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí: komentář*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Teoretik. ISBN 80-210-3025-9.

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.

KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-706-3.

KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7.

MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995. ISBN 80-859-0301-6.

NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie: komentář*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. Velké komentáře. ISBN 80-735-7026-2.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-41-7.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. I. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-0791-5.

6.2. Právní předpisy

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon, ve znění účinném od 17. 7. 2022.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

6.3. Rozhodnutí soudu

Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 28.11.2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 - 1 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. II. ÚS 1273/20. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-1273-20>.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2201/16-1. In: *CODEXIS* [online právní informační systém]. ATLAS Consulting spol. s.r.o. [cit. 2023-3-25] Dostupné z: <https://next.codexis.cz>.

Rozhodnutí (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 28.02.1963 sp. zn. 4 Tz 45/62 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Rozhodnutí (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 28.09.1962 sp. zn. 1 Tz 29/62 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 02.06.2010 sp. zn. 7 Tdo 430/2010 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 09.09.2020 sp. zn. 8 Tdo 789/2020 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Usnesení (Rt) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 30.01.2018 sp. zn. 6 Tdo 1553/2016 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 9. 2014 ve věci 140/10 – *Trabelsi proti Belgii*. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/3385680C732E9540C1257E43002DA8C4?openDocument&Highlight=0.

6.4. Internetové zdroje

DRAŠTÍK, A., DURDÍK, T., FREMR, R., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. Trestní zákoník: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-3-25]. ASPI_ID KO40_2009CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

GARLAND, David. Proč mají Spojené státy trest smrti. In: American Center U.S. Embassy Prague [online]. Praha [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/o-usa/zeptali-jste-se/proc-maji-spojene-staty-trest-smrti/>.

JUDR. MULÁK, PH.D., Jiří. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody - výjimečný institut nebo východisko z nouze?. In: Právní prostor [online]. Praha: ATLAS CONSULTING spol., 2020, 9. 9. 2020 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/mimoradne-snizeni-trestu-odneti-svobody-vyjimecny-institut-nebo-vychodisko-z-nouze>.

JUDR. VÁVRA, Libor. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody II. In: Právní prostor [online]. Praha: ATLAS CONSULTING spol., 2021, 29. 7. 2021

[cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/autor-1/podminene-propusteni-z-vykonu-trestu-odneti-svobody-ii>.

Měsíční statistické hlášení za měsíc únor 2021. Vězeňská služba České republiky [online]. Praha, 2021, 2021 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2021>.

Měsíční statistické hlášení za měsíc únor 2022. Vězeňská služba České republiky [online]. Praha, 2022, 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2022-1>.

Měsíční statistické hlášení za měsíc únor 2023. Vězeňská služba České republiky [online]. Praha, 2023, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/rok-2023>.

Organizační jednotky. Vězeňská služba České republiky [online]. Praha, 2022, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky>.

Poslání a činnost. In: Bílá kruh bezpečí [online]. Praha [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>.

SARPO. Vězeňská služba České republiky [online]. Praha, 2022, 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/sarpo>.

SEKRETARIÁT RADY VLÁDY ČR PRO LIDSKÁ PRÁVA. Teze trestní politiky. In: Vláda České republiky [online]. Praha, 2021, 2021 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/Teze-trestni-politiky_1.pdf.

ŠÁMAL, Pavel a Jan STRYA. Trestní právo a trestní politika. In: Česká justice [online]. Praha: Media Network, 2018, 10. 11. 2018 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/pavel-samal-jan-strya-trestni-pravo-trestni-politika/>.

Resumé

Cílem této diplomové práce je poskytnout jejímu čtenáři ucelený dokument, který jej seznámí s trestem odnětí svobody, především jeho základními pojmy, a tím mu poskytne především komplexní, logicky strukturovaný a ucelený náhled na danou problematiku trestního práva.

Práce je zahájena stručným vývojem trestání na území České republiky a historickým vývojem trestu odnětí svobody. Následuje titulní téma, tedy trest odnětí svobody, se zaměřením na jeho ukládání, přičemž je zde vysvětlen institut mimořádného zvýšení a snížení trestu, následně se práce věnuje i výjimečnému trestu a uložení trestu odnětí svobody jakožto trestu náhradního.

Dalším stěžejním tématem diplomové práce je výkon trestu a možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu. V této kapitole dochází i k vysvětlení pojmu trestní politika a stanovení slabin a rizik trestu odnětí svobody.

Poslední kapitola se zabývá srovnáním české právní úpravy trestu odnětí svobody s právními řády jiných zemí, a to se Slovenskem, Německem, Anglií a Spojenými státy americkými, přičemž nejvýraznějších rozdílů si lze povšimnout především ve srovnání se Spojenými státy americkými.

Závěr této diplomové práce je věnován vyhodnocení smyslu a účelu trestu odnětí svobody v České republice a zhodnocení jeho právní úpravy.

Klíčová slova: trest odnětí svobody, výkon trestu odnětí svobody, podmíněné propuštění, výjimečný trest, život odsouzeného ve výkonu trestu, program zacházení

Résumé

The aim of this thesis is to provide its reader with a comprehensive document that introduces him to prison sentences, especially his basic concepts, and thus gives him, above all, a comprehensive, logically structured and coherent view of the criminal law issue.

The work begins with a brief development of punishment on the territory of the Czech Republic and a historical development of prison sentences. It follows the title theme, i.e. prison sentence, with a focus on imposing it, explaining the institute of extraordinary increases and reductions in sentence, subsequently working on exceptional punishment and the imposition of a custodial sentence as a substitute.

Another central thesis is the execution of a sentence and the possibility of a suspended sentence. This chapter also explains the notion of criminal policy and identifies weaknesses and risks of imprisonment.

The latest chapter deals with the comparison of Czech legislation on prison sentences with the legal orders of other countries, namely Slovakia, Germany, England and the United States of America, the most significant differences being noted in comparison with the United States of America.

The conclusion of this thesis is devoted to evaluating the meaning and purpose of the prison sentence in the Czech Republic and evaluating its legislation.

Keywords: imprisonment, execution of imprisonment, supervised release, exceptional sentence, life of the sentenced person, program of treatment